

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

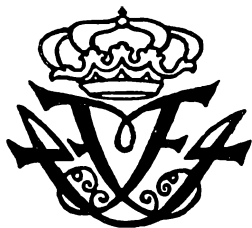
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GJENTOFTE OG HVIDØRE
KONGELIGE SKOLER

1721 — 1921

HELLERUP
1921

GJENTOFTE OG HVIDØRE KONGELIGE SKOLER

AF GJENTOFTE OG HVIDØRE
(SKOVSHOVED) SKOLERS HISTORIE

VED

CHR. A. JENSEN OG *CARL PEDERSEN*

1721 — 1921

I KOMMISSION HOS:
AUG. OLSENS BOGHANDEL
HELLERUP
1921

1. TIDEN FØR 1721 — DEGNEUNDERVISNINGEN

Før Reformationens Indførelse i Danmark var der i flere Købstæder foruden de Skoler, hvor Undervisningssproget var Latin, ogsaa danske og tyske.

Men *Kirkeordinansen af 1537* bestemte, at de private Skoler skulde nedlægges, dels af Hensyn til Latinskolernes Vækst, dels paa Grund af, at de i Almindelighed var daarlige, idet Ejerne af disse „søge mer deres egen Fordel og Forbedring end Børnenes“¹⁾. For de Børn, der ikke duede til at lære Latin, overlodes det til Øvrigheden i Byerne at oprette „Skriverskoler“.

Almuebørnene paa Landet havde hidtil maattet klare sig med den Kundskab, som de kunde faa i Hjemmet: udenadlærte Bønner og Delagtiggørelse i Tidens Tankegang og Folketro.

Kirkeordinansen paalagde nu Degnene at „undervise det unge Bondefolk udi Børnelærdommen, Catechismo, én Sinde om Ugen, udi Sted og Stund, som Sognepræsten dennem foreskrive; — — og

dersom de dertil ere ikke bekvemme, da maa de ikke være Sognedegne“.²)

Det var altsaa kun Kristendomskundskab, Børnene undervistes i. „Naar det om Søndagen har ringet første Gang, da skal Degnen klemte 15 eller 16 Klemte, og da skulde de vide, at det klemter til Børnelærdom. Ungdommen skal da komme til Kirke og sætte sig i de øverste Stole, og Degnen skal staa imellem dem og lære Børnelærdom med Lyst og Lempe — — og lære dem Salmer. — Men til dem, der ikke bo i Kirkebyen, skal Degnen komme mindst en Gang om Maaneden, en Søndag Eftermiddag, naar det er en dejlig Solskin, og Børn kunne komme fra Huse“.³) Vil Børnene ikke, da opfordrer Biskop *Palladius* Forældrene til at slaa dem med Riset.

Ved Siden af denne Gerning skulde Degnen „ringe og sjunge“ samt bære Posttasken for Præsten med dennes Embedsskrivelser.

Hvor der ikke var *Sogne- eller Sædedegne*, anvendtes *Løbedegne*. Det var Elever fra Latin skolens ældste Klasse, der for at skaffe Indtægter til Skolen, maatte besørge Degneforretningen i Kirken, bistaet af en eller anden Mand i Sognet, en saakaldt *Substitut* („Tut“!), hvis Gerning bestod i at ringe med Klokkerne og give Ungdommen lidt Undervisning i deres „Salighedssag“. Dennes aarlige Løn var eller svarede til 10 à 12 Rdl., og han levede ofte i de usleste Kaar.

Da ikke faa Degne var saa uduelige, at de ikke kunde læse og skrive Dansk, endnu mindre synge eller læse Latin, paabød *Frederik d. 2.* Biskopperne (Brev af 14. Novb. 1562) at afsætte saadanne uduelige Personer. „Mange Løbedegne, der enten kun var hele eller halve Børn eller Peblinge, der var blevne gamle paa Skolebænken og var forfaldne til al Slags Ryggeløshed“⁴⁾, var naturligvis heller ikke deres Plads voksen, hvorfor det var et Fremskridt, at *Chr. d. 5.'s Danske Lov af 1683* forbød Løbedegneinstitutionen.

Efter nævnte Lov maatte kun Studenter blive Degne. De fleste fik Embedsbolig (Degnestavn) og Degnetrave (= $\frac{1}{3}$ mod Præstens Korntiende). Desuden skulde de af Bønderne have Offer paa de tre Fester, til Bryllup, Barnedaab og endelig nyde „Smaaredsel“ (Brød, Kød, Æg o. s. v.).

Artikel 2 i Loven fastsatte, at „Degnene paa Landsbyen skulde foruden den Undervisning, som skeer om Søndagen, ogsaa een Gang om Ugen undervise Ungdommen i Børnelærdommen, saa at i hver Uge i Sognet, det hele Sogns Ungdom een Gang bliver af Degnen undervist, og paa det sligt des bekvemmeligere skee kan, skal Ungdommen af Torper og smaa Byer forføje sig til det Sted, som Degnen dem henstævne med Præstens Vilje og Raad“.

Loven paabød ligeledes, at Forældre i Hjemmet skulde lære Børn og Tyende, hvad de selv havde lært.

I denne ugentlige Degnelæsning („Aftenlæsning“), der ogsaa gennemførtes, efterhaanden som der oprettedes Skoler, har man Spiren til den moderne Ungdomsskole, der bygger videre paa og uddyber det i Skolen lærte.

Allerede *Chr. d. 4.* havde i sine kirkelige Lovarbejder (Recesser af 1615 og 1643) udtalt Ønske om, at det i store Landsbyer maatte paabydes de mest velstillede Bønder at holde en Skolemester til Sognets Børn og skaffe et lille Skolehus, hvor Ungdommen kunde blive undervist, ogsaa i Læsning. Skrivning og Regning blev almindeligvis anset som Kunster, som det overlodes „Skrive- og Regnemestre“ at undervise i.

Men det var de færreste Steder, at Kongens Ønske blev opfyldt. Hvor der alligevel fandtes nogen virkelig Oplysning blandt Almuen, skyldtes det i Særdeleshed Hjemmeundervisning. Selv en Jeppe paa Bjerget kunde læse i „Davids Psaltkar“. Mest oplyst var Almuen i Jylland, hvor næsten alle lærte at læse og skrive.

Men naar man i det hele ser hen til Almuens Oplysning, er der noget ironisk i at kalde Tiden til o. 1700 „den lærde Tid“.

Det blev først den efterfølgende kirkelige Strømning, *Pietismen*, der, udgaaet fra Tyskland, fik grundlæggende Betydning for Ordningen af et almindeligt Skolevæsen i vort Land.

For Pietisterne gjaldt det, at den enkelte kunde

tilegne sig og praktisere Kristendommens Indhold. Børnene maatte lære at læse, saa at det Forhold, som Biskop Worm klager over, at „Børnene ikke kan kende en Bogstav og dog kan recitere Katekismus uden Forstand, hvilket de siden glemmer, fordi de ej kan hjælpe sig af Bogen“, kunde blive ændret.

Ud fra denne Tankegang havde flere Godsejere og Præster o. 1700 ladet bygge Skoler. Skoleholderne ved disse var sikkert noget bedre aflagte end de, der blev ansat og lønnet af den alm. Bondestand og i mange Tilfælde var Omgangslærere. Disse sidste var gerne Invalidere, Krøblinge eller fattige Haandværkssvende, der for Undervisningen i Vintertiden fik et Par Daler og „fri Seng, Øl og Mad“. Men selv de bedst stillede Skoleholdere ved de „kommunale“ Skoler, der holdtes i Gang ved Ligning paa Beboerne, naaede i Løn ikke de to kommunale Embedsmænd: Smeden og Byhyrden, der begge havde Embedsbolig. — Det var derfor intet Under, at det gamle Ord: „Den, Gud hader, gør han til Skolemester“, kunde opstaa.

Af Godsejere, der oprettede Skoler, skal i denne Forbindelse nævnes Chr. d. 5.'s Dronning, *Charlotte Amalie*, der 1667 som Kronprins Christians Gemalinde bl. a. fik overdraget *Gjentoftegaard* paa Livstid, og som var meget virksom for sine Bønders Oplysning. Som Ejer af denne Gaard,

der efter hendes Død 1714 rimeligvis blev benyttet som Præstegaard⁵), har hun muligvis haft sin Del i, at *Mag. Fr. Plum*⁶) (Præst i Gjentofte 1672—1728) oprettede en Skole i Byen. Den nævnes i Skr. (²⁴/₂ 1721) fra Regimentsskriver (Godsforvalter) Thomas Hansen som et 4 Fags Hus og har rimeligvis ligget i Nærheden af Kirken.

For at faa Indtryk af saadan en Skoles sandsynlige Udseende og Indretning gengives her ⁷) følgende Beskrivelse af Datidens Skolehuse: „De var af tarvelig Bondebygning, med klinede Vægge og Straatat, fra 4 til 6 Fag lange og efter Tidens Skik kun fra 5 til 8 Alen brede, saa at Skolestuen gik tværs igennem hele Huset. Vinduerne var smaa med blyindfattede Ruder. Yderdøren, der ofte var delt i to Halvdøre, kunde være forsynet med Laas, andre Døre havde som Regel Klinkefald eller Kroge. Loft sparede man i nogle Skoler over en Del af Huset, f. Eks. over Forstue og Køkken. De umalede Borde og Bænke stod paa Pæle i Skolestuens Lergulv. Nogle Skolehuse rummede kun eet Værelse, der baade tjente til Beboelse og Skolestue. Var der særlig Lærerejlighed, bestod den kun af eet Kammer og som Regel Sengested. Den almindelige Pris for Opførelse af et saadant Hus var et halvt Hundrede Daler“.

Frederik d. 4.'s Fattigforordning af 24. Sept. 1708 tog ogsaa Sigte paa at forbedre Undervis-

ningen paa Landet, idet den paabød: „Hvor der ikke er Skole i Sognet, skal Inspektørerne (Provst og Herredsfoged) for de fattige med Stiftamtmandens og Biskoppens Assistance stræbe at faa dem indrettede, om det ikke kan lade sig gøre ved Degnene, da ved andre skikkelige og bekvemme Mænd, hvilke af Sognet nyde frit enten et Par Hoveder Græs eller noget til Ildebrand, eftersom Inspektørerne finde belejligst, hvorimod de uden Betaling skal informere de Børn, som ere iblandt de fattige indskrevne“. — Uheldigvis for Skolebesøget tilføjedes: „Naar Bornene bliver saa store, at de kan drive Plov, røgte Gæslinger eller anden smaa Gerning paa Landet, skal de sættes dertil“.

I Almindelighed fik Fordordningen ikke stor Betydning for Skolevæsenet, da den ikke anviste Pengemidler til Skolehuse og Lærertilskud^{*)}.

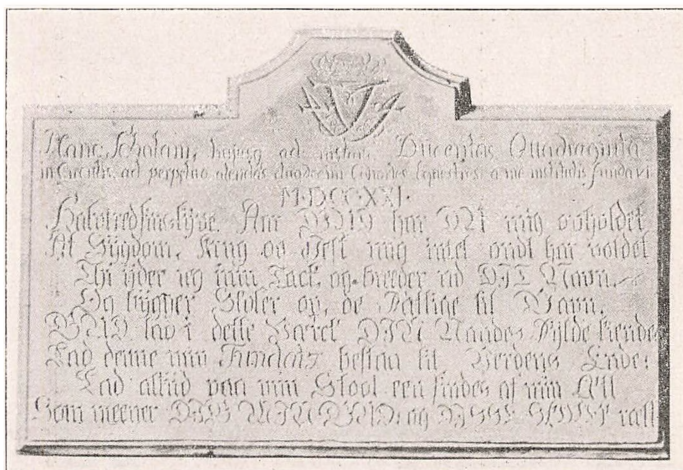
Hvem der var Lærer ved den af Mag. Plum oprettede Skole, kendes ikke, men da den daværende Degn, *Andreas Hansen*, var Student, er det ikke umuligt, at han tillige fungerede som Skoleholder her.

Da Degnene i hvert Fald havde med Undervisningen i Kristendomskundskab at gøre, skal her for Fuldstændighedens Skyld nævnes *Degnene i Gjentofte*: 1680 — *Hans Degn*, 1694 afgik *Peder Degn*, 1694—1704 *Andreas Hansen*, Student, 1704 — 1727 *Mads Giønnerup*, 1727 — 1764 *Gotthard Sæbye* (druknede 2 Aar efter i den dybe Hoved-

rende ved Jagtlaagen til Hovmarken), 1764—1796
*Christian Wesberg*⁹⁾).

Sidstnævnte Aar ophørte Degneinstitutionen, og Arbejdet deltes mellem Skoleholderne i Sognet. Dette omtales senere mere udførligt.

2. RYTTERSKOLERNES OPRETTELSE

Allerede ved *Fattigforordningen af 1708* ser man i forskellige Paragraffer en vis Interesse for Skolevæsenet gøre sig gældende hos *Frederik d. 4.*

Han havde i saa Henseende et godt Forbillede i sin Moder, omtalte Dronning *Charlotte Amalie*. Desuden havde hans Søskende, *Prinsesse Sofie Hedevig* og *Prins Karl* vist stor Forstaaelse af

de Pligter, der maatte paahvile Godsejere, som var interesserede i deres Bønders aandelige Udvikling.

Førstnævnte fejrede saaledes sin Fødselsdag ($28/8$) 1719 med at fundere syv Skoler paa Dronninglund Gods, og ($5/4$) 1721 syv andre Skoler paa Bagsværd og Frederiksdals Godser. — Prins Karl forfattede paa sin Fødselsdag ($26/10$) 1719 Udkast til en Fundats for sine Skoler, som senere blev bygget ude paa Stevns.¹⁰⁾

Der manglede saaledes ikke Paavirkning fra Kongens nærmeste Kreds; men at han tog det afgørende Skridt i saa Henseende, skyldtes vel i Særdeleshed Henstillinger fra Slotspræsten paa Frederiksborg, Sognepræst i Hillerød og Herløv, den senere Biskop *Peder Hersleb*, Deputeret i Rentekammeret Justitsraad *C. C. Bircherod* og Amtsskriver i Frederiksborg og Kronborg Amt Kancelliraad *Ole Pedersen*.

Hersleb, der var stærkt paavirket af Spener, Pietismens Fader, foreslog 1719 Kongen at oprette en Skole i Herløv (Annekssogn til Hillerød); men det var de sidstnævnte, der i 1717—18 som Kommitterede ved Affattelsen af Krigsjordebøger for de tre nordsjællandske Distrikter, d. 20. Juli 1720 henstillede til Kongen, der jo var Landets største Godsejer, at der visse Steder maatte blive oprettet Skoler i disse Distrikter, ligesom man foreslog, at Skoleholderens Løn skulde sættes til 20 Sletdaler

foruden Bidrag fra Sognets Beboere i Følge Fat-
tigforordningen af 1708, og at „Gadehuse“ kunde
anvendes til Skole.

Kongen tog meget naadigt mod Henstillingen,
idet han i en *Resolution af 12. Aug. 1721* udtalte:
„Vi approbere denne angaaende Skoelers Indret-
ning paa vort Ryttergods i de tre mentionerede
Districter gjorde allerunderdanigste Forestilling,
og at dertil af bemeldte tre Districters Rytter-
Casser 1000 Rdl. aarlig maa godtgjøres“.

Kongen henviste dem iøvrigt til *Christen Worm*,
Sjællands Biskop, der som Stiftsprovst 1716 havde
bragt nogen Orden i Københavns Skolevæsen.

De Spørgsmaal, der maatte tages op, var føl-
gende: a) hvorfra man kunde faa dygtige Sub-
jecta til Skolemestre ved disse Skoler, b) hvor-
ledes det hele „Værk“ paa en bestandig og gavnlig
Fod kunde indrettes, c) hvorledes de fornødne
Huse dertil kunde tages og indrettes og d) paa
hvilket Sted hver Skole skulde anlægges¹¹⁾.

Ogsaa fra de sydsjællandske Kommitterede kom
der kort efter en Henstilling, hvori de udtalte
Ønsket om, at der maatte oprettes en Skole i
hvert Sogn, hvor der var kgl. Ryttergods nok til
det; man foreslog ialt 54 Skoler i de sydsjælland-
ske Distrikter.

Der kom nu Forhandling i Gang om Sagen.
Provster og Præster maatte udtale sig om Sko-
lernes Beliggenhed, hvorefter Biskoppen fremkom

med et Forslag, der vilde give Københavns Amt 20 Skoler, hvortil kunde tages et af Kongens Huse paa Landsbygaden eller „Kirkeladen“, ligesom det anbefaledes at tage „skikkelige og gudfrygtige Studenter“ til Skoleholdere og i Mangel af saadanne „andre verdslige Personer, som fører et skikke ligt Levned og er vel oplært i deres Saligheds Kundskab“. — Da de burde antages paa Prøve, skulde de ikke have noget egentligt Kaldsbrev; det gjaldt om at kunne faa afsat de uduelige saa hurtigt og let som muligt. Det skulde være Præsterne Sag at finde duelige Karle, som af ham kunde blive præsenteret for Biskoppen til Eksamination. — En nærmere Instruktion for Skoleholderen blev det Biskoppens Sag at udarbejde.

Kongen fulgte i det hele og store Forslaget, men var rundhaandet nok til at forhøje den i rede Penge foreslaaede Løn til 24 Rdl.*) (= ca. 400 Kr. i 1919), ligesom det maa fremhæves, at Kongen ogsaa gik uden om de Kommitteredes og Rentekammerets Planer med Hensyn til Gadehuse og Kirkelader som Skolehuse, idet Resolution af 23. Aug. 1721 bestemmer, at der i hvert Distrikt skal opføres 5 Skolehuse af Grundmur, „og altsaa ingen andre Huse dertil tages“¹²⁾.

Men allerede den 28. Marts havde Kongen ladet publicere sit gudelige Forsæt at opbygge 240 Skoler, ca. 20 i hvert Rytterdistrikt, een for

*) Biskop Worm foreslog 34 Rdl. = en Rytters Løn.

hver 280 Tdr. Hartkorn, og samme Dag udstedtes *Instruktioner* for Myndighederne (Kirkeinspektør, Amtmand, Biskop, Provst og Præst) og for Skoleholderne eller Skolemestrene, som de herefter ogsaa benævnedes.

Paa Kongens 50 aarige Fødselsdag, *d. 11. Okt. 1721*, blev *Fundatsen* underskrevet, og denne Dato maa derfor betragtes som Skolernes *Stiftelsesdag*¹³).

Inden man tog fat paa Byggeriet, blev den af Præsten foreslaaede Plads for Skolen synet af de Kommitterede og Regimentsskriveren, ledsaget af en Murer og Tømrer, der daglig fik 2 Mk. (= ca. 5½ Kr. i 1919) samt fri Befordring for Ulejlighed.

Den *23. Jan. 1722* blev det overdraget Murermester, senere Teglværksejer, *Laurvs Eriksen* fra Nivaa at opføre alle de kgl. Skoler paa Sjælland, og for hver af disse skulde han have 550 Rdl. (= ca. 9000 Kr. i 1919).

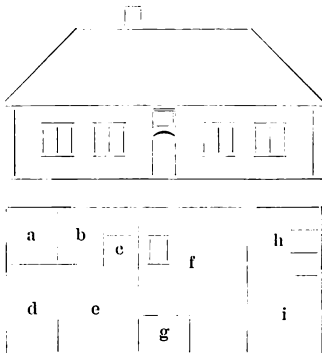
Sammenlignet med de almindelige Beboelseshuse og de hidtil benyttede Skolehuse, blev Skolerne næst efter Kirkerne Landsbyernes anseligste Bygninger.

Datoen for, hvornaar Murermester Eriksen begyndte paa Arbejdet med Opførelsen af *Skolen i Gjentofte*, kan ikke anføres; derimod ved man¹⁴), at den var den første af Rytterskolerne, han byggede, og at efter den indrettedes alle de andre,

idet Rentekammeret 21. Jan. 1722 approberede den som Mønsterskole. Den maa derfor have staaet færdig ved Udgangen af 1721.

Gjentofte var den Gang en ren Bondeby, hvis lave, klinede Bindingsværksgaarde og Huse laa langs Søens østlige Side paa begge Sider af Bygaden. — Livet her med dets Glæder, Sorger og Arbejde prægedes paa den Tid som i andre Landsbyer af Fællesskabet.

Ligesom Kirken dominerede i Byens nordlige Del, blev Skolen dens værdige Pendant i den sydlige, idet den blev lagt der, hvor Hovevejen fra København (over Emdrup) i nuværende Søgaardsvej mandede ud til Bygaden, altsaa der, hvor Gjentofte Torv nu ligger. — Den nuværende Baunegaardsvej var dengang vel nærmest en Markvej, ad hvilken Byhyrden Morgen og Aften drev Byens Kreaturer til og fra Overdrevet (nuv. Hellerup), og som i hvert Fald senere førte hen til den for Sand næsten ufremkommelige Strandvej.

- a. Spisekammer.
- b. Køkken.
- c. Bagerovn.
- d. Sovekammer.
- e. Dagligstue.
- f. Skolestue.
- g. Forstue.
- h. Kostald.
- i. Faaresti.

Skolen, der med sine 9 Fag var 21 Al. lang, 12 Al. bred og 4 $\frac{1}{2}$ Al. høj fra Gulv til Bjælker, havde Façade og Hovedindgang mod Nord. Murene var to Sten tykke og udvendig opført af smaa Flensborgmursten med rene Fuger, Fod og blaa Gesims, der var $\frac{1}{2}$ Al. høj. Taget var af røde Flensborgsten. — I Følge kgl. Resolution (1738) skulde Skoleholderen passe paa, at Taget ikke blev slaaet itu, „som mand har exempel paa, at børnene ved deris legen og spil kaster sten paa tagene for at have fornøjelse af samme stens nedrulling, hvilket foraarsager tagstenenes istøkerslagelse“. — Skillemurene var derimod af soltørrede Sten, og indvendig var Stuerne hvidtede. Medens Tagværket, Loftet og de indvendige Dørkarme var af norsk Tømmer, var Karmene til Yderdørene, Vinduesrammerne og Portene af Egetræ. — Foruden Hovedindgangen var der paa Sydsiden Indgang til Køkken og Stald. Inde i Huset fandtes fem Døre, forsynet med Krog og Krampe. De 8 Vindueskarme med tilhørende to Rammer indeholdt hver 48 blyindfattede Ruder og var indvendig malet røde, udvendig perlegraa ligesom Skodderne for Vinduerne, der efter Befaling skulde holdes lukket om Natten. — Naar Stalden undtages, hvor Gulvet var af Kampesten ligesom Stenbroen omkring hele Huset, var alle Gulve af brændte Sten.

For at komme ind til *Skoleholderens Lejlighed*

maatte man fra Forstuen gaa ind i Skolelokalet, hvorfra Døren førte ind til Stuen, der atter havde Døre til Sengekammer og Køkken, i hvilket der var aaben Skorsten med Ildsted og Bageovn. Op til Loftet førte en Luge; her opbevaredes rimeligvis Brændsel. Udhus behøvedes ikke, da der fra Begyndelsen af ikke hørte Jordlod til Skolen.

Skolens *Inventar* bestod kun i de af 2 Tylter 6 Alens Bræder forfærdigede 2 lange Borde og 6 à 7 Bænke, der var fastgjort paa Pæle, nedrammet i Gulvet.

Af Bøger anskaffedes 100 ABC'er, 100 Katekismer og maaske nogle „Forklaringer“ og Kingo's Salmebøger; senere kom 1 Bibel til. Flere Undervisningsmidler fandtes ikke; der var saaledes en iøjnefaldende Modsætning mellem Skolens værdige Ydre og det højst tarvelige og enkle Udstyr i Skolestuen.

For at der kunde hvile den rette Aand over dem, der skulde benytte Skolen, fandtes i Følge et gammelt Skrift af Degnen *Henrik Broholm*¹⁵⁾, Skoleholder i Valby ved Helsingø 1726—31, Insriptioner over de fem indvendige Døre. De holdt sig dog vist kun forholdsvis faa Aar, da de var malet paa Kalken.

Over Skole-dørren:

Forjom en Skolegang i dine Ungdoms Dage,
Tænk paa dend leve-tiid, du har endnu tilbage;
Saa ingen ting saa fiær, som Herrens saende frygt,
Laf dog dend Konge, som har disse Skoler byggt.

Over Stue-dorren:

Velbigne det, o Gud, som Jeg mig foretager,
Gid Jeg i gierning og i ord dig en forfager,
Gjør mig mit Embede, gjør mig det altid let,
Forhjælp Mig med din Kraft til at forrætte det!

Over Seng-kammer-dorren:

Sødt og roligt land vi sove,
Dagens Nøje glemmes her,
Gud og Kongen maae vi love,
Natteroe det beste er.

Over Køkken-dorren:

Brygge, Bage, toe og tvette,
Maden faage og anrætte,
Bores Kiøffenarbejd er,
Balle, Strippe, Rist og Pande,
Potte, Gryde, Spand og Kande
Er vor Piges haand-gevehr.

Over Spiis-kammer-dorren:

Lyster du Posten og Tærter,
Udaf slikt vi intet har,
Landsby-Rætter, Kaaal og Wærter
Staar udj hvert andet far.

At Broholm var meget begejstret over de nye Skolehuse, faar man Indtryk af ved at læse følgende Uddrag¹⁶⁾ af hans Bog: „De, som bebo disse Huse og opholder Livet i dem ved at undervise, kunde ikke faa et Sted, der var mere skikket til Undervisning eller hyggeligere. Thi intet kan være mere passende baade for Undervisningen og for Husholdningen, og der kan ikke tænkes et hyggeligere Hjem, fjernet fra al Landets Arbejdsuro“.

„Selve Husene bliver dog, saa længe som de staaar, Æresmindesmærker for den ærværdigste Konge, saa hans Navn aldrig skal dø“.

For at sikre sig mod Forglemmelse befalede Kongen, at der over Indgangsdøren skulde indmures en *Sandsten med Inskription*, udført af Stenhugger Heinbrodt paa Kongens Nytorv¹⁷).

Under det kronede Navnetræk meddeles paa Latin: Denne Skole og 240 slige lod jeg i 1721 opføre i de Distrikter, jeg har indrettet til stadigt at underholde 12 Rytterskadroner. Nedenunder findes et Digt af Præsten *Jorgen Friis* i Helsinge:

Halvtredsfindsthye Aar, GUD, har DU mig opholdet,
At Sygdom, Krig og Pest mig intet ondt har voldet;
Thi yder jeg min Tact og breeder ud DJT Navn
Og bygger Skoler op de Fattige til Gavn.
GUD, lad i dette Bæret DJN Naades Fylde tiende.
Lad denne min Fundatz bestaar til Verdens Ende,
Lad altid paa min Stool een findes af min WT,
Som mener DJG MN GUD og DJESE SKOLEN rett.

Nævnte Digt mente man indtil for ganske nylig at være forfattet af *Fr. Rostgaard*, Præsident i Kancelliet. Det skyldes Overlærer Lauritz Petersen i Helsingør, at Fejlen er blevet paavist. Rostgaards Digt til og om Kongen findes i det kgl. Biblioteks Hymnesamling, i eet eneste, indbundet Eksemplar, hvorfor det er blevet fotograferet til dette Skrift.

At hans Digt er blevet kasseret til Fordel for Friis's, skyldes vel ikke alene Kvalitetsforskel, men rimeligvis ogsaa det, at Rostgaard faldt i

ANNO

1721.

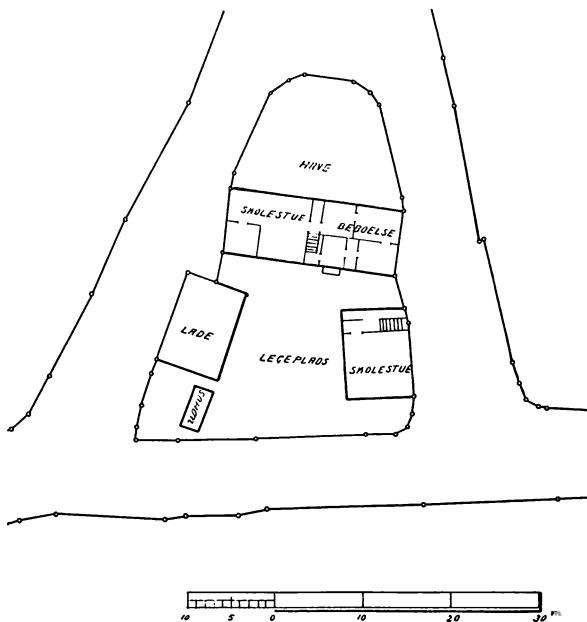
DEND FIERDE FRIDERICH, TIL TVENDE RIGERS BESTE,
I TOLV *DISTRICTER* LOOD FORSÖRGE MÆND OG HESTE
MED ALD FORNÖDENHED; HVORNEST HAND TENKTE PAA,
AT GUDS FRYGT STEDSE BÖR FRA SLEGT TIL ANDEN GAAE.
THI LOOD HANS MAJESTEET TOLV SNESE SCHOLER BYGGE,
AT HVERT *DISTRICTES* BÖRN DERI KAND SIDDE TRYGGE,
OG OM DEND SANDE TRO FRI UNDERVIISNING FAAE:
GUD LADE DEND *FUNDATZ* TIL VERDENS ENDE STAAE.

FRIDERICH ROSTGAARD.

Unaade og maatte flygte, inden Stenene blev opsat. —

Om der fra Begyndelsen har hørt Have til Gjentofte Skole, vides ikke; senere og lige til 1905—07 laa en lille Have Nord for Skolen.

Ved Fællesskabets Ophævelse og Jordudstykningsen 1765—66 blev der tillagt Skolen Jordlod. Hvor denne laa, fremgaar af følgende tinglæste Bekendtgørelse: „— det til Gjentofte kongelige Skole hidtil liggende Støkke Jord, grændsende med sin søndre Ende til Strømpe Fabrikens Bleg-
hauge“ magelægges d. 17. Okt. 1803 med det Stykke af Søgaardens Jord „Sydøst for Vejen til

Grundplan af Gjentofte gl. Skole

Gjentofte“ (regnet fra Kongevejen) — 4 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{8}$ Alb. Hartkorn —, som Strømpevæver Alexander Mitchell købte 20. Febr. 1803 for 800 Rdl. — Den sidste Lærer, der havde Jordlod, var Lærer Christensen, der tog sin Afsked 1887.

Da Forholdene krævede det — rimeligvis o. 1810

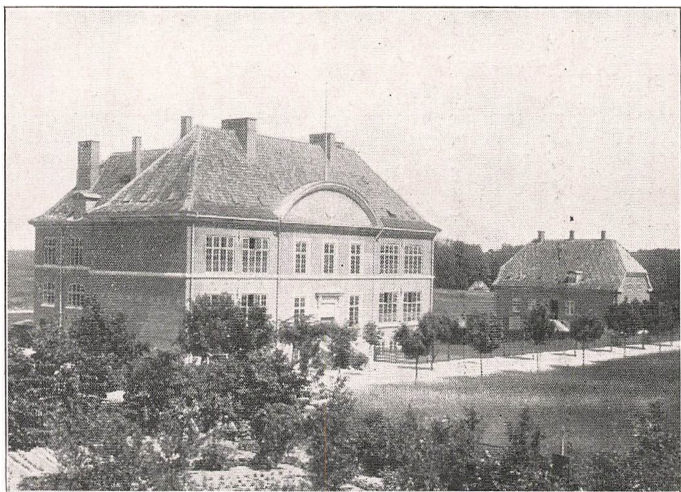
Gjentofte gl. Skole, set fra Øst

— blev Skolen ombygget i betydelig Grad. Der blev lagt ca. 9 Alen til Længden, hvorved Lærerejligheden udvidedes, og Stalden inddroges til Fordel for Skolelokalet, der derved ogsaa fik en lidt ejendommelig Form. Samtidig byggedes en ny Stald- og Ladebygning.

I 1850—60 byggedes — modsat Laden — den saakaldte nye 2 Etages Skole, hvor Andenlæreren

forneden havde Skolestue og foroven to smaa Værelser indrettet til Bolig.

Da Jordlodden blev taget fra Skolen, anvendtes Laden som Gymnastikhus, indtil Skolen som saadan blev nedlagt. Gymnastiksalsgulvet var tilsidst saa gyngende, at Springbræt var overflødigt,

Gjentofte nye Skole 1905

ligesom Svaber ofte var unødvendig, da det kunde regne ned gennem Straataget, hvis Beboere, Svalerne, sang Morgensang under Loftet, naar Drengene om Sommeren gjorde Gymnastik fra Kl. 7—8. — Det eneste Gymnastikapparat, der fandtes foruden Ringe og Trapez, var en Hest saa lang som et ondt Aar, rimeligvis en kasseret „Stamhest“ fra Jægersborg Kaserne. Paa Gaards-

pladsen fandtes „Skraastang“ og nogle Tove.

3. Juni 1905 indviedes den nuværende Skolebygning af Provst *I. C. Koch*. — Skolen med tilstødende Lærerbolig kostede Kommunen ca. 130,000 Kr. (Grunden ikke medregnet).

Som et synligt Minde om den gamle Rytter-skole blev Mindetavlen fra denne anbragt indvendig ved Hovedopgangen. — Skolens *Devise*, der findes over Hovedindgangen, er forfattet af daværende Sognepræst i Gjentofte, *A. Jantzen*, og lyder kort og fyndigt: *Fremad - Opad*.

Sørgeligt nok maatte den gamle Skole af Færdselshensyn vige Pladsen. 1907 fandt Nedrivningen Sted, og en Del af de gamle Sten forærede Kommunen til det projekterede Afholdshjem, der kom til at ligge paa nuværende Brogaardsvvej.

Gjentofte Skole havde i 1811 53 Elever i 2. Kl. og 62 i 1. Kl., 1904 ($\frac{1}{12}$) 173 Elever fordelt i 5 Klasser og i 1921 ($\frac{31}{8}$) 456 Elever fordelt i 5 dobbelte Underklasser, een 6. og 7. Kl. og 3 Mellemkoleklasser.

Hvidøre og Skovshoved Skoler.

Paa den høje Bakke, hvor nu „Hvidøre“ og „Sølyst“ ligger, laa i 1721 „Hvidøre-Huse“, ialt fire; Ordrupvej og Kildehaven ved Emiliekilde var ikke anlagt. Det ene af Hvidøre Huse købtes af Kong Fr. 4., som her vilde opføre en Skole. Kort efter købte en Købmand Frøicken et andet af

Husene, og paa dets Grund opførtes „Sølyst“. Paa Østsiden af den smalle, sandede Strandvej laa et tredie Hus, hvor der nu er Strandhave. Her blev senere opført Lyststedet „Vilhelmsdal“. Mellem Skolens Grund og Strandvejen var der en smal Strimmel Jord, egentlig kun en Skrænt,

Bagergaarden „Vilhelmsdal“
Til Højre Hjørnet af Hvidøre Skoles Have

og her laa et lille Hus, som i 1778 beboedes af Bager Carl Møller, der senere købte „Vilhelmsdal“ og gjorde denne Ejendom til Bagergaard¹⁸⁾. Det lille Hus laa endnu i 1860'erne mellem Skolehaven og Strandvejen og kaldtes „Madam Eiermans Hus“; Grunden blev paa den Tid købt til Udvidelse af Strandvejen, hvorefter Huset i lang Tid henstod ubeboet, og gamle Folk fra Skovs-

hoved husker endnu, hvordan de, naar de gik til og fra Skolen, besørgede Nedbrydningen¹⁹⁾ af „Md. Eiermans Hus“. Af en Sag mellem den sidste Hvidøre-Lærer og Gjentofte Sogneforstanderskab 1863 fremgaar det i Embedsbogen, at der ikke kunde sættes Hegn mellem Skolens Have og Md. Eiermans Grund, fordi man ikke vidste, hvor Skellet gik.

Endnu i Maj 1723 var Hvidøre Skole ikke paa-begyndt. Sognepræsten i Gjentofte, Magister Plum, ønsker, da Skoleholder Rasmus Thorborg antages, at Skolen i Hvidøre snart maa blive bygget, da Skolestuen i Skovshoved er slet beskaffet²⁰⁾. 1725 er alle Rytterskoler i Kjøbenhavns Amt færdige²¹⁾. I et af disse tre Aar er Skolen altsaa bygget. Hvidøre Skole kostede som hver af de andre Rytterskoler paa Sjælland 550 Rdl. at opføre og er bygget efter samme Tegning som de øvrige og af samme Bygmester, L. Eriksen, Nivaa. Da Jor-derne i sidste Halvdel af Aarhundredet blev udskiftet, fik Skolen sin egen Skolelod; indtil da gik Skoleholderens 2 Køer og 6 Faar paa Græs sammen med Bøndernes Kvæg. Udstykningen nødvendiggjorde, at der byggedes et Udhus ved Skolen. 1803 fremgaar det af Skoleprotokollen, at Skolestuen er udvidet, antagelig med den Del af Bygningen, som hidtil havde været Stald. 1853 forlængedes Bygningen i den nordlige Ende med et Klasseværelse, en Entré og et Værelse for An-

denlæreren. Entréen og Værelset laa mellem de to Skolestuer med Indgang fra Vestsiden, hvor Skolegaarden var. Førstelæreren havde sin Lejlighed i den sydlige Ende af Bygningen.

Skønnere Beliggenhed end Hvidøre Skoles har ingen Skoler i Danmark haft. Fru Gjølring, Datter af den sidste Hvidøre Skolelærer, Enke efter Førstelærer Gjølring, Skovshoved, beskriver sit Barndomshjem saaledes: „Skolestuerne var store, ligesom Beboelsen var meget rummelig, og hele den lange Bygning med sine mange Vinduer, Havedør og efeubeklædte Mure lignede en Præstegaard, Beliggenheden var overordentlig smuk, idet hele Komplekset laa paa den øverste af de tre Terrasser, hvoraf Haven bestod, og hvorfra der var en henrivende Udsigt over Øresund. Haven var meget stor med et smukt Blomsterflor og over 100 Frugttræer, som min Bedstefader havde plantet, og midt i Haven laa en stor Kæmpehøj, fra hvis Top man kunde se hele København og i Kikkert endogsaa Kärnan i Helsingborg. Der kom ofte Besøgende for at nyde denne skønne Udsigt — — og Hvidøre Skolehave var berømt. Mangan kendt Personlighed har vandret i dens Gange, deriblandt Tietgen, der som yngre boede der en Tid, og Johanne Louise Heiberg, som hver Sommer opholdt sig nogle Maaneder paa „Sølyst“ hos Etatsraad Suhr. Midt i Skolegaarden stod et stort Valnødtræ, som var over 100 Aar gammelt og med

sine Grene skyggede som en Løvsal. Der blev holdt mange store og smaa Fester i mine Forældres gæstfrie Hjem, men den største fandt Sted den 14. Juni 1859, da alle Lærerne i Provstiet vilde samles og vise deres gamle Provst Boisen en Opmærksomhed. De bad da min Fader og

Skovshoved gl. Skole 1876. Ved Verandaen Andenl. Fr. Rasmussen, paa Plænen Førstelærer Gjerling m. Familie

Moder, om Festen maatte holdes i Hvidøre Skole, da de ikke kunde finde noget skønnere Sted. 70 Lærere og mange Præster var med at overrække den gamle Provst en smuk Sølvopsats . . .“.

I 150 Aar fik Hvidøre Skole Lov at staa paa sin Banke. Slægt efter Slægt kom og gik i dens Skolestue. I hele April Maaned 1801 og fra Slutningen af August til Midten af Oktober 1807 har

der ikke været holdt Skole, fortæller den gamle Protokol. Slaget paa Rheden, der har kunnet ses fra Skolens Vinduer, og den lange Indkvartering af engelske Tropper under og efter Københavns Bombardement 1807, har ogsaa sat sit Præg paa Skolens daglige Liv.

1871 solgte Gjentofte Sogn Hvidøre Skole til Legationsraad Bruun, og *Skovshoved Skole* toges i Brug d. 3. November samme Aar. Denne Skole udvidedes 1887, da der ansattes en Lærerinde. Da Børnetallets stærke Vækst en Snes Aar senere gjorde en ny, stor Udvidelse nødvendig, var Grunden for lille, og Skovshoved Skole blev da flyttet op paa Teglgaardens Mark og opført som en smuk, lys og rummelig Pavillonskole 1907. Opførelsen af denne Skole kostede 195,000 Kr.

3. SKOLEDISTRIKTER

Som det fremgaar af den første Gjentofte Skoleholders *Revers* (Paategning paa Instruktionens Bagside), blev han kaldet til Skoleholder i Gjentofte, Vangede og Ordrup²²⁾; men at Skoledistriktet hurtigt er blevet omlagt, saa at Ordrup kom ind under Hvidøre Skoledistrikt, synes at fremgaa af Skoleholder i Skovshoved (senere Hvidøre) *Thorborgs* Paategning, idet han har ladet Plads staa aaben til et Bynavn (Jvf. Reversen). I hvert Fald staa det fast²³⁾, at Ordrup i 1735 hørte herhen.

Da *Forordningen af 23/1 1739* medførte Opretelsen af flere Skoler, og Myndighederne skulde gøre Indstilling om Antal og Beliggenhed, ønskede Beboere i *Vangede* at faa denne Del af Gjentoftes Skoledistrikt udskilt fra dette. „23/3 1739 Hr. *Mangor*, Sognepræst i Gjentoft og Lyngby Menigheder mødte og gav tilkiende, at det faldt *Vangede* Børn besværlig at gaa til Gjentoftes Skole om Vinteren, som ongefær i Tallet var 30, og derfor havde Bymændene der holdt sig for Børnene en egen Skolemester, som de og allerede haver indrettet for ham et lidet Hus, og var det at ønske, at de der hafde en egen Skolemester“²⁴). Nævnte Skoleholder i *Vangede* var formentlig *Chr. Arnstrup*, der vævede Baand og var Forfatter af en „*Arithmetica* eller *Regnekunst*“; han døde 1770.

1764 indvilgede Bønderne i *Vangede* i at yde Bidrag til Lønning af en Skoleholder²⁵); men først i 1786 fandt Omlægningen Sted, idet Statsminister *Greve af Bernstorff* stiftede en Skole. Den første Skoleholder, hvis Løn i Følge Fundatsen blev 100 Rigsdaler aarlig, var *Caspar Marcussen*.

Ved *kgl. Resolution af 6. Maj 1795* oprettedes *Jægersborg* Skole, som indrettedes i Underjæger Bruhn's Bolig. Til Ombygningen maatte anvendes 100 Rdl. Skoleholderen fik bl. a. 3 Td. Land af *Jægersborg* Hovmark og desuden Græsning til

2 Køer i Ermelunds-Skoven²⁶). Den første Lærer her var Organist *Poul Erslev*. Skolen nedlagdes 1912, og Børnene henvistes dels til Gjentofte og dels til Ordrup Skole. Sidste Lærer var *N. H. Skjoldager*, der 1900 udnævntes til Dbmd. Han døde 1915.

1871 udskiltes *Ordrup* som et selvstændigt Distrikt. Indtil Skolen paa Hyldegaardsvej blev færdig (1872), maatte Læreren, hidtilværende Andenlærer i Gjentofte, *P. V. Petersen*, holde Skole paa Jægersborg. 1914 tog han sin Afsked fra Skolevæsenets Tjeneste efter 46 Aars Virksomhed i Gjentofte Kommune. 1906 udnævntes Overlærer Petersen til Dbmd.

1892 opstod *Hellerup* Skoledistrikt. Skolens Førstelærer, senere Overlærer, blev *A. C. Andersen*, Karleby, Falster (tidligere Andenlærer i Gjentofte); pensioneret fra $\frac{1}{11}$ 1912, død $\frac{7}{8}$ 1919.

1909 byggedes *Maglegaardsskolen*, hvis første Overlærer var nuværende Amtsskolekonsulent *N. J. Nielsen*. —

1906 løstes Lærerne fra de *kirkelige Forretninger*, som de i 1796 havde modtaget i Arv fra Degnen, Chr. Wesberg.

Paa 200 Aarsdagen bestaar Lærerpersonalet af 1 Overlærer, 7 Lærere og 6 Lærerinder, ialt 14 L. — $\frac{1}{11}$ 1900 var ved Kommunens daværende 6 Skoler ligeledes 14 Lærere og Lærerinder ialt.

4. INSTRUKTIONERNE

Instruction

Sporefter

Si Friderich den Fierde/
af Guds Naade/ Konge
til Danmark og Norge; de Ben-
ders og Gothers/ Hertug udi Slesvig/ Holsten/
Stormarn og Ditmarsken/ Greve udi Oldenburg og Delmen-
horst/ allernaadigst vilde/ at enhver Skolemester/ i Rytter-Di-
stricterne sig i det ham anbetroede Skolemesters Embede/ ind-
til videre skal rette og forholde.

Som tidligere kort berørt udstedte *Fr. d. 4.* Instruktioner saavel for Skolemyndighederne som for Skoleholderne.

Disse skyldtes formentlig Biskop *Worm* og Overkrigssekretær *Gabel* og var i Hovedsagen bygget paa Chr. d. 4.'s Recesser af 1615 og 1643, paa de Instruktioner, der alt forelaa for de Skoler, Kongens Søkende og andre Godsejere havde opført eller vilde opføre, og paa Forslag, som Aarhus Stiftsovrighed (Biskop Oeksen og Stiftsbefalingsmand Plessen) 1717 havde indsendt til Konseillet.

Instruktionen for Kirkeinspecteurerne (for de tre nordsj. Distrikter Justitz-Raad Jacob Hiort) paaminder disse om at udbetale Skoleholderen Løn et Kvartal forud „ligesom andre fattige Folk“.

Skoleholderens Løn:

24 Rdl.

3 Læs Brænde af Kongens Skove eller tilsvarende Brændsel i Tørv.

14 Læs Tørv à 6 Tdr. eller tilsv. Brændsel i Brænde.

280 Lispund Hø.

280 „ Halm.

Fri Græsning til 2 Køer og 6 Faar.

2 Dages Arbejde om Aaret (el. 1 Mk.) af hver Husmand.

8 Skilling maanedlig til Skrivematerialer for de Børn, der skulde lære at skrive og regne. Halvdelen af dette Beløb fik Skoleholderen for sin Undervisning i disse Fag.

Fritagelse for alle Afgifter og Skatter.

Fribolig.

Omregnes Lønnen — deri ogsaa medregnet Fribolig og Skattefrihed, der sættes til 500 Kr. efter Pristallet i 1919 — vil den alt i alt svare til 3255,75 Kr., der er noget over Halvdelen af den nuværende Lærerløn²⁷).

Instruktionen for Amtmænd omhandler hans (og Provstens) Kaldsret over den til Embedet af Præsten foreslaaede Person; de skal have Ret og Pligt til „uden videre Proces“ straks at afsætte Skoleholdere, der er forsømmelige eller fører et forargeligt Levned, samt paase, at Præsten ikke

forsømmer at besøge Skolerne eller holder Haand over uduelige Skoleholdere.

Paa Forslag af Biskoppen udleveredes der ikke Skoleholderen noget Kaldsbrev el. Bestalling; men paa Bagsiden af en Instruktion skulde han skrive under paa at ville overholde sin Instruktion eller straks at have forbrudt sit Embede. — Viste Præsten Forsømmelighed med at besøge Skolen og i at paatale Skoleholderens Forsømmelighed, var Amtmand og Provst pligtige til at besøge Skolen to Gange aarlig.

I *Instruktion for Præster* (og Provster) staar bl. a. „1) skal Præsten foreslaa en Person til Skolemester, der kand oplære Ungdommen i Doct. Luthers liden Catechismo, samt regnen og skri- ven“ og „3) skal Præsten have flittig indseende med Skolemesteren og foruden den i Kirken holdende Catechisation engang hver Uge i Skolen overhøre Ungdommen“ — — „finder hand For- ældre modvilligen at holde deres deres Børn fra Skolen, kalder hand dem først for sig, og fore- holder dem deres Forseelse, med alvorlig Forma- ning at endre den, vil sligt ikke hielpe, giver hand det Amtmanden tilkiende, som derpaa raader Bod og straffer Vedkommende med Penge Mulet og Fængsel paa Vand og Brød, eller med at staa aabenbare Skrifte for een tredie Forseelse —“.

Den fyldigste og interessanteste er *Instruktion for Skoleholderen*; den maa med Rette kunne

siges at være Grundlaget for den senere Skolelovgivning paa Landet.

Instruction

Hvorefter

Vi Friderich den Fierde, af GUDS Naade, Konge til Danmark og Norge, de Benders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, allernaadigst ville, at enhver Skolemester i Rytter-Districterne sig i det ham anbefoede Skolemesters Embede, indtil videre skal rette og forholde.

1. Hand skal dagligen holde Skole i det dertil beskaffede Huus for ald Ungdommen Dreng og Piger i de Byer, som ere den hannem anbefoede Skole underlagde, og bør hand antage sig ej allene Boemænds, Huusmænds og Indersters Born, men endog deres Tiunde naar de slikt af hannem begierer.

2. Skulle der findes nogle Fattige forladte Fader og Moderlose Born, som ingen Tilhold have, men lever af Almisse, bør hand og antage sig dennem, og ikke mindre besørge deres end andres Underviisning.

3. Saa snart hand sit Skolemester Embede antræder, skal Sogne-Præsten give ham et rigtigt og udførligt Mandtal paa alle Børnene og alt Tiunde i de Byer som ligge til hans Skole, paa det hand deraf kand erfare om Børnene saavel Dreng som Piger, naar ei for da saasnart de ere over fem Aar gamle, alle flitteligen søge Skolen, skulle nogle af Børnene uden deres Forældres Videnstabs, og imod deres Villie udeblive af Skolen, giver hand det Forældrene tilkiende, som da med Riis straffer dennem, men holder Forældrene selv deres Born modvilligen tilbage, bør hand slikt strax for Præsten at anmeldte, som kalder deslige

Forældre for sig, og foreholder dennem saadan deres Forseelse, hvorved de giver Narfag at Bornene ikke oplyses i den Saliggørende Guds Kundskab, og intet lære, hvormed de i sin Tiid kunde tiene deres Konge og Fæderne-Landet; kand Præsten med deslige Formaninger ei i Mindelighed formaae Forældrene at holde deres Born flittig til Skole, angiver hand det uden Ophold for Amtmanden, som strax bør raade Bod derpaa, og efter Sagens samt Omstændighedernes Bestaaffenhed, see Forældrene afstraffede, enten med Penge-Mulct eller Fængsel paa Vand og Brod eller ogsaa staa aabenbare Skrifte for den tredie Forseelse.

4. Hand haver med lige Fliid og Omhu at antage sig alle Bornene, saavel den allerfattigste Understes som den Boemands, der kan have noget til Beste, thi hand bør ikke reflectere paa Forældrenes Tilstand og Formue, men hans eeneste Diemærke skal være, at faa de hannem anbetroede Born, den ene saavel som den anden, forsvarligen underviiste.

5. Udebliver nogen af Bornene i den Bne, som Skolen holdes, skal hand saafremt han merker at de ei ere komne i Skolen, lade Forældrene det vide og af dem kræve lovlig Forfald, hvorfor de ikke ere komne i Skolen.

6. Paa det og Forældrene ei skal have Narfag at klage over, at de sagne den Hielp og Tieneste af deres Born, som de ellers kunde vente i fald de ei saa jævnlige søgte Skolen, da sees han derhen, at de Born over Otte Nar gamle, hvilke om Formiddagen haver været i Skolen, om Eftermiddagen bliver hjemme, dog tager han i agt, at de der søge Skolen den ene Dag om Formiddagen, skulle den anden Dag gaa i den om Eftermiddagen, saa deslige Born haver den halve Dag fri, naar Forældrene det begiære, thi Born under Otte Nar, samt de af hvilke Forældrene ingen Hielp begiære, kand saavel Formiddag som Eftermiddag søge Skolen.

7. Fra Paaske til Michaelis Dag, holder hand Skolen fra Kl. 7 til 11 om Formiddagen, samt fra Klokken 2 til Klokken 6 om Eftermiddagen, men fra Michaelis Dag til Paaske fra Klokken 8 til Klokken 12 om Formiddagen, saa og fra Klokken 2 til Klokken 4 om Eftermiddagen.

8. Hver Morgen skal hand begynde med Bøn saaledes, at der forst siunges en Morgen=Psalme, siden læses Morgen Bonnen samt et Capitel af den Hellige Skrift, og endelig siunges en Poenitentjes eller anden Mandelig Psalme, medens Morgenbonnen læses, skal alle tilstedeværende Børn ligge paa deres Knæ, og bør hand see til, at Børnene imidlertid med Andagt siunge Psalmerne, bede Bonnerne og høre GUDS Dord læse, dog tages herved i agt, at efter Veirets Bestaffenhed om Vinteren naar det er ondt Veir, da ifkun siunges et par Vers af en Psalme, paa det at Børnene ved Lys=Aften kunde hjemkomme og ei ved Sneefog og udi mørke skal komme til Skade.

9. Naar Morgen Bonnen er holdet, skal hand strax begynde at læse for Børnene, men siden saavel Piger som Drengene mode i Skolen, saa bør hand see derhen, at Drengene sidder ved et eller flere Borde for dem selv, og Pigerne for dem selv, saasom de ingenlunde maa sidde iblandt hverandre.

10. Hand skal med ald Gliid lære Børnene Doct. Luthers liden Catechismum, hvilket de bør viide Dord for Dord at oplæse uden ad, siden den i Stiftet brugelig Forflaring, hvilken han ei skal venne dem til at lære saaledes uden ad, at de binde sig til Dordene, men hand bør tit og ofte forandre Spørgsmaalene til dem, saasom det er bedre at kunde gjøre forreede for Meeningen, end at de kunde læse Dordene op uden at forstaa dem.

11. Alle Børnene i Skolen skal hand desforuden lære at læse inden i Boger, som hand og tillige, naar Foræld-

rene det begiærer, bør informere dem i at skrive og regne, hvorfor Forældrene da bør betale ham for et Barn Maanetlig Otte Skilling Danske til Skriv-Materialer, men for Læsningen betales intet.

12. Som Læsningen om Morgenens begynder med Sang, Bon og GUDS Hellige Ords Læsning, saa bør den ligeledes om Aftenen endes, da der først siunges en aandelig Psalme, hvorpaa alle Børnene nedknæle medens Aften-Bonnen læses, siden læses et Capitel af den Hellige Skrift, og endelig endes med en Aften Psalme, saa skal og førend Børnene gaar af Skolen om Middagen læses for dem af Lov-Bogen efter Tidens Bestaffenhed, 2, 3 a 4re Artichler.

13. Naar saaledes Aften-Bonnen er holdet, gaar Børnene hver hjem til sit, da de Børns Forældre, som ikke boer i den Bøe, hvor Skolen holdes, skal lige saavel som de Børns Forældre i den Bøe hvor Skolen holdes, selv drage Omsorg for, at faa Børnene af Skolen hjem.

14. Medens Børnene er i Skolen, skal Skolemesteren for alting give nøje Agt, at de ikke bande, bruge Skields=Dord og utugtig Snak eller Stone, fives og slaes, men finder hand een eller anden af dem, dermed at forsee sig, da straffer hand saadanne med Dord, og foreholder dem alvorligen, at de i Skolen bør sidde stille og med Agtsomhed, uden at fortørne Gud eller forarge hverandre.

15. Om Søndagene og Hellig-Dagene samt Maanedes Bededage, skulle Børnene møde Skolemesteren ved Kirken, og følges hand med dem i Kirken, og der forbliver indtil Prædiken og Catechisationen er ude, hand skal og nøje give Agt, at Børnene af de fraliggende Bøer ligeledes møde i Kirken, did de med deres Forældre skulle følge, men nodes Forældrene til iblant at lade et Barn blive hjemme for at see til Huuset, skal hand mage det saa, at det Barn, som haver været hjemme en Søndag, kommer i Kirken den næste

derefter, da een af dem der forrige Søndag var i Kirken, fandt derimod blive hjemme, naar Fornødenhed det udtræver.

16. Naar Biscopen engang hver tredie Aar eller tiere besøger Kirkerne samt overhøre Ungdommen, da skal Skolemesteren med alle Bornene der søge hans Skole være tilstæde, dennem haver hand at inddeele i visse Classer, først de, der allernæste have lærdt een eller fleere af de fem Parter i Lutherii liden Catechismo, dernæst de, der viide de gandske Catechismum, uden Forklaringen, omsider de, der have tillige lærdt Forklaringen og Sententjerne, men endeligen de, som desforuden kunde de 7 Davids Boenitentzes Psalmer. Naar Bornene saaledes ere satte i Orden, fandt Biscopen overhøre enhver i det de haver lærdt, hvorved Skolemesteren stedse skal være tilstæde, for at stande til Rætte, om noget paa hans Underviisning kan være at sige, til hvilken Ende Biscopen skal have Magt Indeligen at tilspørge ei alleene Provsten, Præsten og Degnen, men end og den gandske Meenighed om de noget paa Skolemesteren vide at sige, som om hand enten er forsømmelig i sit Embede, eller uskikkelig i sit Liv og Levned, og naar Biscopen finder, at der er Klage over Skolemesterens Forhold, at hand ei sin Instruction efterlever, siger han det til Provsten og Præsten, og dennem reprimanderer, at de sliig en uduelig Skolemester haver ladet hensesidde, som af Ambtmanden og dennem burde at have været casseret, hvorfor de det for Ambtmanden havde at andrage og uden viidere Process ham at cassere.

17. Provsten skal og besøge Kirkerne hvert Aar, og skal der da paa lige Maade, som naar Biscopen hver tredie Aar besøger Kirkerne, hvorom næst foregaaende Post melder, forholdes baade med Bornene som Provsten overhører, saa og med at undersøge om noget paa Skolemesteren kunde være at sige, som da for Ambtmanden andrages, og

naar da Amtmanden, Provsten og Præsten befinder, at hand hans Instruction ei haver efterlevet og hans Embede at have forbrudt, haver de ham strax uden viidere Profess at affætte.

18. Hand skal og ved saadanne Biscopens og Provstens Kirke-Besøgelser stedse have Mandtallet ved Haanden paa dem der søge hans Skole, hvorved eenhvers Navn er tegnet, om — og hvortit han eller hun har forsomt Skolen, thi da erforster Biscoppen og Provsten enten sligt er Forældrenes eller Børnenes Skyld, paa det de Skyldige efter Sagens Bestaffenhed kunde blive anseete.

19. Naar Børnene i Skolen ere saaviit underviiste, at de kand tages til det Høyærværdige Altarets Sacramente, skal hand dog siden een eller tvende gange om Ugen igiennemgaa deres Børne=Lærdom med dennem, paa det de ei skulle glemme, hvad de tilforn have lært, begiere og nogen af deslige at vorde desforuden mere underviiste i at regne og skrive, maa hand dem det ikke nægte.

20. Saafremt endeel af de til Land=Militien enroullerende eller og andre fremmede voxen Mennisker nys komne til Sognet, skulle findes saa grove og u-oplyste i deres Saligheds Sag, at Sognepræsten dem ei med en god Samvitighed til HErrens Bord kand annamme, da naar Sognepræsten henviser saadanne til ham, skal han være pligtig dennem paa visse Tider saaledes at underviise, at de kand faae den fornødne Kundskab om GUD og deres Salighed.

21. Hand maa ingenlunde med Hug og Slag, ilde medhandle Børnene, men deres Feil skal hand paa lemfældigste Maade søge at rette, findes nogen u-flittig i at lære, da lader han saadan een sidde længer i Skolen end de andre, dog bør hand giøre Forfkiæl mellem Børnenes Nemme, med hvilket een kand være bedre begavet end den anden, og derfor i kortere Tid fatte det, som en anden maa have

langt længere Tiid at lære. Vil hans Formaninger og den maadelige Straf hand lader Bornene udstaa med at sidde længere i Skolen end de andre, intet hjælpe, siger hand det til deres Forældre, af hvilke eller af ham i deres Nærværelse, de da med Riis efter deres Forseelses Bestaffenhed straffes.

22. For Bornenes Underviisning i Læsning, maa hand ei noget enten af dem deres Forældre eller anden begiære eller tage, under Straf efter Lovlig Medfart at miste hans Embede, men hand skal lade sig noye med den hannem tillagde Løn, nemlig aarlige Fire og Tyve Rigsdaler, som hannem Qvartaliter af Kirke-Inspecteuren skal betales, og desforuden leveres trende Skovlæs Brændevad, og af hver Tyve Tønder Hartfoorn et Læs Tørv, samt af hver Tønde Hartfoorn til hans Qvegs Underholdning et Lispund Høe og et Lispund Halm Foeder, og skal han desforuden nyde fri Græsgang iblandt Bondernes Qveg til tvende Rior og sex Faar, saa og være fri for Skatter, Contributioner og Paalæg hvad Navn de have kunde, og skal de Huusmænd som Born haver, enten giøre Skolemesteren tu Dages Arbejde om Aaret eller betale ham een Mark, begiærer eller modtager hand videre, bør hand, naar det hannem lovligen er overbeviist, uden ald Indvending miste sit Embede.

23. Denne Instruction skal trykkes og opslaas i hver Skole til alles Underretning, som den og i alle Maader bør og skal efterkommes, men hvilken Skolemester sig samme efterrettelig holder og desforuden lader se nogen særdeles Gliid med de Unges Underviisning, hannem vil Vi, naar hand er Student, til ledigvordende Degne-Kald, ja vel og til Præste-Kald, om hand dertil dygtig befindes, allernaadigt befordre, dog saaledes, at hand skal have været fiire Aar eller i det mindste tree Aar Skolemester før hand noget slikt Embede maa søge, og ville Vi allernaadigt at

denne Instruction skal hvert Aar læses fra Prædikestolene efter Prædiken den første Søndag efter Hellig Tre Kongers Dag.

Givet paa Vort Slot Kiøbenhavn den 28. Martii Anno 1721.

Under Vort Kongl. Haand og Signet
Friderich R.

L. S.

Hovedindholdet af Instruksen er da kort dette: 1. Forældrene har Pligt til at sende Børnene i Skole, naar disse er fyldt 5 Aar. 2. Forsømmelser straffes. 3. Skoletiden er meget lang; Ferier omtales ikke. 4. Læsning og Religionsundervisning er de vigtigste Fag; Regning og Skrivning er fri Fag, der skal betales ekstra for. 5. Skoletugten skal være mild. 6. Skoleholder og Børn skal møde i Kirken Søn- og Helligdage. 7. Skoleholderen kan afsættes administrativt. 8. Provsten og Biskoppen skal henholdsvis hvert og hvert tredje Aar i Kirken undersøge Børnenes Standpunkt med Hensyn til Kristendomskundskab og have Ret til at forhøre sig om Menighedens Mening om Skoleholderen. 9. Denne er pligtig til at holde Ungdomsskole. 10. Han maa ikke modtage noget ud over Lønnen; Pension omtales ikke. 11. Duelige Skoleholdere kan vente Forfremmelse. 12. Instruksen skal hænges op i Skolen og een Gang aarlig læses op i Kirken. —

At Børnene skulde behandles mildt, kom som

en Reaktion overfor den Haardhed, der tidligere raadede. I alle Skrifter om Opdragelse fra det 16. og 17. Aarhundrede indprentes streng Tugt som gavnlig for Børn. Vel ønskede man ikke, at der skulde anvendes Livsstraf for Smaaforseelser, men det skete dog, at man skar et Øre af en Tyv, selv om denne kun var et Barn.

En af Datidens Forfattere udtalte bl. a.: „Gud haver skabt det tykke Kød bag paa Laarene paa Mennisken, og paa den Sted er det for godt anset af de gamle Forfædre, at Børn og Ungdommen uden al Synd eller Skam skal der have Straf og Ris. For Ris er intet Sværd, kan og ikke paa den Sted gøre nogen Skade eller bryde nogen Ben. Og naar de vokser noget op, saa taaler de og en passelig Bast paa Kindbenet eller Kinden, for det tykke Kød maa ikke heller sidde der forgæves“²⁵).

At Skolelovens Fædre ikke fik det ønskede Resultat af deres gode Bestræbelser, skyldtes bl. a. Manglen paa virkelig duelige Lærere, de lange Skoleveje, der særlig om Vinteren lagde store Hindringer i Vejen for regelmæssigt Skolebesøg, og endelig den Forkuethed og Armod, de fleste Fæstebønder og Husmænd levede i under Fællesskabets hæmmende Tryk.

LIDT OM SKOLEVÆSENET FRA 1721 TIL 1806

I

Kong Fr. d. 4.'s Interesse for Skolevæsenet gik i Arv til hans Søn Kong Chr. d. 6. Denne Konge nærede et levende Ønske om at give Almuen kristelig Oplysning, og han havde mange gode Raadgivere, som opmuntrede ham til at fortsætte sin Faders paabegyndte Værk. Kongens Maal var at indføre almindelig tvungen Undervisning for alle Landets Børn, da Fr. d. 4.'s Skolereform kun gjaldt de kongelige Godser.

Den 23. Jan. 1739 udkom da en Forordning om Skoler paa Landet samt en Instruktion for Degne og Skoleholdere. Instruktionen holder sig nær til Fr. d. 4.'s, men forbedrer Lærerlønningerne, paa-lægger Degnene Pligt til at undervise og indretter en *Skolekasse* til Bestridelse af Driftsudgifterne. Denne Kasse skulde væsentlig have sin Indtægt fra Tavler, som ombares i Kirken ved Fastelavn og Mikkelsdag samt ved Brudevielser, Trolovelser og Barsedaab, endvidere skulde den have alle Bøder under $\frac{1}{2}$ Rdl. og en Mængde andre Smaa-beløb fra forskellige Kilder. Hvad denne Kasse ikke dækkede, skulde paalignes Hartkornet.

Chr. d. 6.'s Skolelovgivning havde den store Svaghed, at de Anvisninger, den gav til at skaffe Driftsindtægter, var saa utilstrækkelige, at enhver

kunde se, at det blev Hartkornet, som kom til at bære Hovedbyrden. Godsejerne og Bønderne bekæmpede derfor med stor Styrke den nye Skoleordning, og de fik snart Regeringen til at bøje sig. For at dække Tilbagetoget, der skete 1740, erklærede Regeringen, at den ny Skolelov var blevet „misforstaaet“, og det overlodes til Godsejerne at gøre Forslag hver for sit Gods om, hvor mange Skoler, der behøvedes. Dermed var Skolesagen kommen i de daarligst mulige Hænder, idet de fleste Godsejere helst saa, at Bønderne intet lærte, og baade Godsejerne og Bønderne selv var lige interesserede i at faa det mest mulige Arbejde af Børnene. — Ogsaa Lærerlønningerne, som Regeringens Forordning havde forbedret, overlodes nu til Godsejernes Bestemmelse med følgende Afskedsord: „For Resten overlades det til Lodsejerne selv efter Stedernes og Indbyggernes Lejlighed at fastsætte og mellem sig selv sig selv indbyrdes at ligne, hvad Skoleholderne forøvrigt til deres nødtørftige Ophold i Løn og Indkomster skal nyde, da Kongen formoder, at de behandle Skoleholderne saaledes, at disse ikke skulle gøre deres Arbejde sukkende“. Antagelsen af Skoleholdere overlodes ligeledes i Almindelighed til Godsejerne.

Resultaterne af denne Reform og af de andre gode Bestræbelser, der fra 1721—40 havde været fremme for at skabe et ordnet Skolevæsen, blev

da meget kummerlige. Der indrettedes en Mængde daarlige gamle Bygninger, mest Gadehuse, Kirkelader o. l. til Skolehuse. Skoleholderne, af hvem det kun forlangtes, at de skulde „kende deres Kristendoms Grundvold, kunne læse og nogenlunde skrive“, var ofte uduelige og forfaldne Personer, uskikkede til at have med Børn at gøre. Sognepræst P. A. Wedel, Skaarup, beskriver 1781 den Tids Skoler som „lave mørke Bondeværelser, hvor 2 à 3 sønderslagene Ruder aabne Vej for Sne og Vind, med et optraadt Gulv af Ler, en Qvasiakkelovn fra forrige Aarhundrede, sønderbrudte, raadne Borde og Bænke, der næsten er klinede op til revnede Vægge“. Om Skoleholderne skriver han, at „deres Tal er legio, som ikke selv kan læse rigtigt i en Bog, ikke skrive et ordentligt Bogstav eller regne et simpelt Husholdningsstykke. Det er Tjenestekarle, Underofficerer, Skræddere, Bierfiedlere, i Naade pensionerede Tjenere, der tages til Skoleholdere“.

Skolegangen var kun lidt bevendt. Børnene kom i Skole nogenlunde regelmæssigt fra 6. til 8. Aar, men saa ophører al Skolegang indtil 16—17 Aars Alderen, da Konfirmationsforberedelsen begynder. Det eneste, som tilskyndede Ungdommen til at søge Skolen, var Konfirmationen. Kong Chr. d. 6. havde gjort mange borgerlige Rettigheder afhængige af den, bl. a. forbød en Forordning af 1738 Bønderne at gifte sig, hvis de ikke var kon-

firmerede, og Præsterne idømtes Mulkt, hvis de tog nogen ukonfirmeret til Alters.

Undervisningen beskrives af Pastor P. C. Stenvinkel saaledes: „Her sidder i en Skole omtrent 20 Børn. Nogle skulle lære at kende Bogstaver, nogle stave, nogle skulle læse højt, andre sagte. Der er en skrækkelig Larm. Naar den stiller af, raaber Skolemesteren: „Læs Børn!“ Paa een Gang raaber de alle i Munden paa hverandre saa højt som muligt. ABC og Katekismus, Evangeliebog og Forklaring synges mellem hverandre i en saa snadrende og ubehagelig Koncert, at man ikke kunde undre sig over, om Skolemesteren blev gal. Midt under denne voldsomme Larm kommer den ene efter den anden op med sin Lektie. — Medens han hører den ene, lege de andre. „Stille!“ raaber Skolemesteren og spørger den, han overhører, hvad det var, han sagde. Imidlertid skriger her en, en anden griner, en tredie fløjter. Endelig er Timen forbi. „Læg Bøgerne sammen!“ raaber den plagede Mand. Træskoene klapre til Afsked, Døren lukkes, og Dagen er gaaet, Gud ved, til hvor megen Nytte!“

II

Der haves intet Vidnesbyrd om Livet i Gjentofte og Hvidøre gamle Skoler i de første tresindstyve Aar efter deres Oprettelse, dog tør man vistnok gaa ud fra, at Rytterskolerne har haft bedre Lærerkrafter end de Skoler, der blev oprettede

efter Chr. d. 6.'s Lov, da Lønningerne ved Rytter-skolerne var fastsatte i Fundatsen og ikke underkastede Godsejernes Forgodtbefindende ligesom Ansættelsen skete gennem Præst, Provst og Amtmand. Tilstanden i de to Skoler har da næppe været saa daarlig som i de fleste andre af Landets Skoler. Dette bekræftes ved de Oplysninger, vi faar gennem Hvidøre Skoles Protokol fra 1788. Med denne Protokol faar vi pludselig *et fast Grundlag for Bedømmelsen af Skolevæsenet i Gjentofte Sogn* i Slutningen af det 18. Aarhundrede, og da Skoleholder Rasmus Hansen, som har ført Protokollen, er ansat 1764, maa man være berettiget til at slutte, at som Hvidøre Skole var i 1788, har den væsentlig været i hele denne Skoleholders Embedstid.

Den nævnte Skoleprotokol er sikkert en af Landets ældste. Det er næppe tilfældigt, at Protokollen netop er fra Aaret for en af de største Begivenheder i vort Folks Historie: *Stavnsbaandets Løsning*. En stor Mængde ypperlige og begavede Mænd lagde i 1780'erne al deres Energi ind paa at hæve den forsømte Bondestand bl. a. ogsaa gennem en bedre Undervisning. Biskop Balle, der var bleven Biskop over Sjællands Stift 1783, laa hver Sommer næsten uafbrudt paa Rejse for at visitere Skolerne. Ikke engang Sygdom afholdt ham derfra; engang holdt han Visitats med en Krydderpose i et Klæde om Hovedet paa

Grund af Tandpine. Han glædede sig over hvert Lyspunkt ved Undervisningen, roste og opmuntrede Lærere og Børn, holdt selv Katekisationer for at vejlede Lærerne og uddelte af sine egne Midler Boggaver til Børnene. Protokollen indeholder 2 Fortegnelser over Bøger, som han uddelte til de dygtigste Børn „til Flittigheds Opmuntning“. Maaske er det efter hans første Visitats ca. 1787, at Protokollen er anskaffet.

Ogsaa Sognepræst, Provst H. J. C. Høegh i Gjentofte var Skolevæsenet en god Mand. Hans varme Interesse for Skolen mærkes i hans „Pro Memoria“ til Bispen angaaende Degneembedets Nedlæggelse og Fordeling mellem Skolelærerne, og han var virksom for at faa bygget Skoler i Vangede og Jægersborg. Den første oprettedes 1786, den sidste 1795. — Der er baade Beundring, og vist ogsaa lidt Stolthed paa Skolens Vegne, i den Antegning, som Skoleholder Rasmus Hansen gør i den ny Protokol: „Anno 1788 Blev denne Skole-Bog Bekostet af Sognepræsten i Gjentofte S. T. Hs. Højærværdighed Hr. Høegh!“

Skoleholderen viser sig at være en Mand, der er værd at betro et saadant Klenodie. Bogen er nydeligt ført og indeholder en Mængde værdifulde Oplysninger. Forældrenes Navne er indført i første Rubrik. Bønder og Fiskere indføres med For- og Efternavn, Folk udenfor Bondestanden med „Hr.“ og Efternavn og Rangspersoner med „S. T. Hr.“

foran Efternavnet. — I Bogen nævnes flere Personer, som er kendt fra Dr. Nystroms „Gjentoftes Sogn“, saaledes „Hr. Møller“, Bager paa „Vilhelmsdal“, der laa lige overfor Skolen, „Hr. Rostgaard“, Kromand i Skovshoved, og „Hr. Hydtling“, Traktør paa Bellevue“²⁶). Ved hver Faders Navn staar alle hans skolesøgende Børn. Efter Børnenes Fornavne følger 2 Rubrikker, hvori angives, hvilken Bog Barnet ejer til „inden Læsning“ og hvilken til „uden Læsning“, samt om Barnet *skriver* eller *regner*. Derefter følger Rubrikker for Maanederne, hver delt i 4 Uger; i disse Rubrikker noteres Barnets Skolegang samt Kvittering for de Beløb (2—4 Skilling ugentlig), som er betalt for Skrivematerialier og Undervisning i Regning og Skrivning. Nederst paa Siden noterer Sognepræsten sine Besøg i Skolen og det Antal Elever, han hver Gang har forefundet. Tallene varierer fra 20 til 40, efter Aarstiden, af Skolens 124 Elever, flest om Vinteren, da Konfirmanderne jævnlig møder for at udrustes til at klare det vanskelige Skær, som Konfirmationen var.

Et Begreb om Byernes daværende Størrelse faar man ved at erfare, at der i Skolen 1788 er indskrevet 26 Børn fra Ordrup, 56 fra Skovshoved, 16 fra Hvidøre med Klampenborg, Christiansholm og Fabriqviet (en gammel Fabrik, der laa ved Hvidørebækken, forhen Kattuntrykkeri²⁸) og 26 fra Taarbæk.

Skolens yngste Elev er Bager Møllers Søn, Peter Valentin, 3½ Aar, den ældste er Hans Madsens Anders fra Skovshoved, 18 Aar. Senere træffes adskillige Elever paa 21 Aar. Mellem disse Grænser findes Elever i alle Aldre. Hver Elev møder med 2 Bøger, en til „inden Læsning“ og en til „uden Læsning“. Til førstnævnte Fag bruges ABC, Birchs Bibellistorie, Bibelen, Ny Test., Ny Evangeliebog (ved Birch), Katekismus og Forklaring, til sidstnævnte Fag kun Katekismus og Forklaring.

I 1788 er der 8 Børn, der skriver, og 11 baade skriver og regner. Der er holdt Skole i 50 Uger, 37 Elever har ikke ladet sig se paa Skolen hele Aaret, de fleste af de øvrige kun faa Uger. En Særstilling indtager Bager Møllers 8 Børn fra 3½ til 14 Aar; disse Børn og senere tilkommende yngre Søskende gaar i Skole hver Dag Aaret rundt, Aar efter Aar, indtil de konfirmeres; de deltager selvfølgelig alle i Regning og Skrivning og er prompte Betalere. Takket være disse og nogle faa andre stadige Skolegængere holdes Forsømmelsesprocenten „nede“ paa 80 % af samtlige Skoledage. Værst til at forsømme er Taarbæk Born. Det er et stort Tal, naar Pastor Falk Rønne fra Lyngby paa sine Skolebesøg kan notere 5 Elever fra Taarbæk, i Almindelighed træffer han kun 2—3, undertiden slet ingen.

De smaa indtil 7—8 Aars Alderen søger Skolen

af og til hele Aaret. Fra 7—8 Aars Alderen og indtil den Tid, da de ønskes konfirmerede, søger Børnene slet ikke Skolen. Saa maa der gøres en Kraftanstrengelse for at klare Konfirmationen, og nu søger de Skolen temmelig regelmæssigt en hel eller halv Vinter, nogle maa om igen og „slipper“ først efter 2—3 Vintres Undervisning. En af de Elever, som er sluppet lettest, er Hr. Hydtlings Pige fra Bellevue, der kun søgte Skolen 3—4 Uger og saa blev konfirmeret. Hun har maaske haft Forkundskaber, og de er jo altid nyttige. Værst saa det ud for Børge Andersens Stifdatter, Margrethe, fra Skovshoved. Hun indtager sin Plads i Protokollen 1788, da hun er 12 Aar, men indfinder sig først i Skolen 1793, da hun er 17 Aar gammel; hun medbringer sin ABC. Margrethe faar dog hurtigt nok af Skolen, kun 1½ Uge holder hun ud. 1794 møder hun igen og holder ud i 5 Uger med mange Forsømmelser. Efter to Vintres regelmæssig Skolegang og Konfirmationsforberedelse bliver hun endelig konfirmeret 1797, 21 Aar gammel, men hendes Antagelse til Konfirmationen har været en Naadesag, thi Margrethe naaede aldrig ud over ABC'en!

Efter Skoleprotokollen at dømme er Skoleholder Rasmus Hansen en flittig Mand, der aldrig forsømmer Skolen og holder Skole hver Søgnedag Aaret rundt uden Afbrydelse af Ferier. Men med en Flok Elever i vidt forskellig Alder, med ure-

gelmæssig Skolegang og forskellige Læsebøger maa han drive *Enkeltmandsundervisning*. Trods meget Slid har han derfor kun naaet et tarveligt Resultat; et Nutidsmenneske kan vanskeligt forestille sig, hvorledes Lærer og Børn har faaet Ende paa 8 lange Timer daglig, naar disse Timer uden Afveksling er anvendt til at læse Religionsbøger indenad og udenad. *Disciplinen* kan næppe have været god, da Læreren stadig har skullet arbejde med den enkelte og ladet Resten passe sig selv.

Desværre oplyser Protokollen ikke, hvad Biskop Balle mener om Hvidøre Skole ved sin første Visitats; men fra hans 3 senere Visitatser, hvoraf de to falder i Rasmus Hansens Embedstid, har vi hans Udtalelser om Skolen:

„I Aaret 1792, d. 16. Julii, visiterede jeg anden Gang i Hvidøre Skole. En Del Børn havde begyndt paa den nye Lærebog, og kunde gjøre Rede derfor med Skikkelig Indsigt. Ellers var Catechismus lært ikke uden al Eftertanke. Ogsaa læste de flittige Børn vel i Bog. *Nogle skrev*. Gud velsigne fremdeles den gode Lærers Flid, og give Naade til, at sand christelig Kundskab maa mere og mere udbredes“.

Dr. Nic. Edinger Balle.

„I Aaret 1799, d. 3. Junii, visiterede jeg tredie Gang i Hvidøre Skole. En god Deel Børn svarede med skikkelig Indsigt af Lærebogen og gjorde vel Rede for Catechismus. Nogle vidste adskilligt af den bibelske Historie. Ogsaa var Bøglæsning god for nogle, men heri behøves i Almindelighed mere Øvelse. *Mange skrev og regnede*. Jeg ønsker den veloplagte og gode Lærer al Guds Naade og Bistand til stedsevarende Fremgang, paa det at christelig Oplysning kan vorde mangfoldiggjort“.

Dr. Nic. Edinger Balle.

Disse Udtalelser af Biskop Balle viser os, at Hvidøre Skole i Rasmus Hansens Tid har indtaget en pæn Plads blandt Stiftets Skoler, og at den ikke falder ind under den haarde Dom, der er fældet over en Mængde andre af Landets Almueskoler paa den Tid.

I Aaret 1796 skete der en betydelig Forbedring af Embedsindtægterne ved de 4 Skoler Gjentofte, Hvidøre, Vangede og Jægersborg, idet Degnen i Gjentofte, Chr. Wesberg, døde, og Degneembedets Indtægter og Embedspligter fordeltes mellem de 4 Skolelærere i Sognet. Om denne Forandring findes en interessant „Pro Memoria“ i Skovshoved Skoles Arkiv fra Provst Høegh, Gjentofte, til Biskop Balle. Denne Skrivelse indeholder adskillige interessante Oplysninger baade om Skoleholderne, om Degneindtægterne og Degnens Embedspligter, om Kirkesangen o. a.:

„Skoleholder Peder Langsted i Gjentofte, der er skrøbelig og kan ikke synge, fritages i Almindelighed for Kirketjeneren; derimod besorges ved ham Kirkens Rengjørelse og Altertøjets Tvæt og Bevogtning, Klokkernes Ringen, en Gravers Pligter, Tegningen til Kommunionen — — samt forfatter han Personalierne, naar de forlanges ved Ligprækener og er Præstens Medhjælper ved Mandtallenes Forfatning.

Hansen i Hvidøre og Marcussen i Vangede bør begge i fælles Samfund og under fælles Ansvar forestaa Sengen og alle Degneforretninger i og ved Kirken hver Søn- og Helligdag og staa sammen i Degnestolen — — —“.

Denne Ordning har dog næppe været fordelagtig for Rasmus Hansen i Hvidøre, thi Marcussen

i Vangede var langt fra vel bevandret i Sångens vanskelige Kunst. Provsten skriver, at „uagtet han har med Flid stræbt hos Organist Erslev at lære Noderne og synge nøjagtig efter Orgelet“, saa er han dog „formedelst sine ringe Naturgaver ikke endnu naact til at kan være Forsanger i Kirken“. Han maa derfor „forbinde sig til at give Hansen en billig Betaling, saalænge han ikke hveranden Gang kan forestaa Sangen“. Saaledes maa da Rasmus Hansen foruden at holde sine 6—8 Timer Skole hver Søndag tillige møde hver Søn- og Helligdag i Gjentofte Kirke, møde til Fastegudstjenester og Aftengudstjenester, til Begravelser og Bryllupper baade for sit eget og de andre Skolers Distrikter og selv møde hos Organist Erslev til Øvelse ved Orgelet, da Hansen ifølge Provstens Udsagn ogsaa trængte til „at lære rigtig Sang“.

„Skolelærer Poul Erslev paa Jægersborg spiller bestandig paa Orgelet og oppebærer for sig selv, hvad han faar af Menigheden, *da han ikke har som Skolelærer nogen vis Løn som de andre*“. — Han skal, „da han ligger paa Vejen til Lyngby, hvorfra Circularerne herfra gaa, befordre samme, naar Præsten sender ham dem“. Dernæst skal han, „da det er *ved ham alene*, vi for nærværende Tid kan haabe at faa en smukt ordnet Kirkesang indført“ — foruden at lære Marcussen og Hansen „rigtig Sang“, tillige indøve et Hold Drengene fra hver af de fire Skoler i Salmesang efter Orgelet, dels ved de to Kirkesangere for at støtte Sangen.

Efter omstændelig at have beskrevet, hvorledes Accidenserne skal gemmes i en aflaaet Kasse i

Præstegaarden og deles hvert Kvartal mellem de 4 Skolelærere, slutter Provsten:

„Disse ere da mine Tanker efter bedste Overlæg om denne mig vist saare vigtige Sags Udførelse. Men da jeg kun har liden Tillid til mig selv, saa nedlægger jeg dem alle for Deres Højærværdighed og beder underdanig, at De tager dem under Deres egen skarpere Prøven og Omdømme. Og jeg ved, De gjør det, thi Sagens heldige Udførelse til min Menigheds Fornøjelse og til Sognets Skolevæsens Fremme — — ligger Dem som mig paa Hjerte. Over Dem, min dyrebare Biskop, hvile Guds styrkende Naade og Vel-signelse.

Gjentofte, d. 6. Marts 1796.

Underdanig

Høegh“.

Den 1. Februar 1803 dør Skolelærer og Kirkesanger Rasmus Hansen i Hvidøre, og en Maaned senere tiltrædes Embedet af *Seminarist* Peter Petersen. Han er dimitteret fra Blaagaard Seminarium 1800 og er en meget energisk Mand. Han forsøger, saa godt han kan, at arbejde under den gamle Ordning uden Klassesdeling, han indfører nye Fag, men den daarlige Skolegang er ham en uovervindelig Hindring. 1805 har han dog bragt Forsømmelsesprocenten ned til 72, skønt han ikke har Bager Møllers store Børneflokk til at hæve Procenten for de besøgte Skoledage.

Biskop Balle visiterer 1805, og man mærker paa hans Vidnesbyrd, at der er Grøde i Luften:

„I Aaret 1805, den 13. May visiterede jeg fjerde Gang i Hvidøre Skole. Jeg overhørte de forsamlede Børn i Lærebog og Catechismus samt Bibelsk Historie, og fandt, at Læreren havde ordentligen og vel udviklet Begreberne for

dem, men at faa havde bevaret levende Kundskab derom i deres Forestilling af Mangel paa Udenadslæsning, som bliver omhyggeligen at overholde. Man havde lært mange Psalmer, ogsaa nogle andre Sange, og synger meget godt. Boglæsning var for det meste ordentlig og god. En *stor Mængde* skriver, og deriblandt adskillige ganske fermt. Ogsaa blev nogle ret gode Prøver af *egen Udarbejdelse* forevist. Ikke faa *regne* gandske vel af Hovedet. Adskillige have gjort antagelig Fremgang i at *tegne*. Man er *vel bevandret* i Henseende til *Geografi* paa Globus, samt paa Körtet over Europa og over Danmark i Særdeleshed. I *Naturlære* er skeet god Begyndelse. Men Skolegangs Forsømmelse er alt for idelig, saa at den indsigtfulde og duelige Skolelærer Petersen, Seminarist, ey endnu har kundet udbrede sin gavnlige Virksomhed efter Ønske, *skönt allerede meget er udrettet*. Imidlertid bliver hans Flid taknemmeligen paaskønnet.

Dr. Nic. Edinger Balle.“

Man mærker i denne Udtalelse Biskoppens Glæde over den unge Lærers Iver og Flid. Men Udenadslæsningen er det galt fat med, dels har Læreren vel haft for travlt med de mange nye Fag, dels er han maaske lidt blaseret overfor det gammeldags „Ramseri“; men her er gamle Biskop Balle paa sin Post. — Der savnes ogsaa i Vidnesbyrdet den sædvanlige Velsignelse med Ønsket om sand kristelig Kundskabs Udbredelse. Maaske kunde det tænkes, at Grunden hertil er, at Petersen var Seminarist fra Blaagaard, og disse Seminarister ansaas i Begyndelsen for at være rationalistiske og lidet religiøse.

Den gamle Hvidøre Skole er paa den Tid blevet udvidet; Petersen noterer 1803 i Protokollen, at „i August blev Skolen indrettet anderledes“.

Sandsynligvis er det Skolestuen, der er bleven udvidet med den Del af Bygningen, der hidtil havde været Stald.

Ogsaa *Gjentofte Skole* fik paa den Tid en ny, ung Lærer, *Frederik Jensen*. Han er dimitteret fra Blaagaard 1798 og ansat i Gjentofte i August samme Aar. Som Lærer var han fuldt ud paa Højde med Petersen i Hvidøre. Desværre savner vi Biskop Balles Vidnesbyrd om ham ved Visitatsen 1805, idet Biskoppen indskrænker sig til i Gjentofte Skoles Embedsbog at notere sin Nær-værelse i Skolen.

Med Biskop Balles Visitats 1805 slutter den gamle Periode under Fr. d. 4.'s Skoleordning. En ny Tid banker paa. Ogsaa Hvidøre Skoles gamle Protokol har udtjent, den ny Skoleordning, som var paa Trapperne, krævede et større anlagt Bogholderi. Og baade Gjentofte og Hvidøre Skoler*) stod beredt til med sine to unge Lærerkrefter at yde deres Indsats i det ny Oplysningsarbejde.

*) Skønt det ligger udenfor Planen for dette lille Skrift, skal det dog for Fuldstændighedens Skyld nævnes, at *Jægersborg Skole* i *Poul Erslev*, dim. fra Blaagaard 1795, havde en fremragende dygtig ung Lærer (tillige berømt som Dyrker af Peberrod). *Caspar Marcussen* i *Vangede* tilhørte derimod den gamle Tid, og efter Tilsynets Vidnesbyrd at dømme kneb det for ham at holde sin Skole paa Højde med de andre.

AMTSPROVST HAMMOND
ORGANISERER
SKOLEVÆSENET I KØBENHAVNS AMT
I

Den store Interesse, som Oplysningsvennerne i Aarene omkring Stavnsbaandets Løsning nærrede for Almuens Oplysning, førte 1789 til Nedsættelsen af en stor Skolekommission, hvis officielle Navn var „Kommissionen for de danske Skolers bedre Indretning“. I denne Kommission havde bl. a. de to store Almueskolevenner Grev C. Reventlov og Biskop Balle Sæde.

En vigtig Betingelse for et bedre Skolevæsen var Læreruddannelsen, og allerede 1791 fik Kommissionen oprettet Blaagaard Seminarium, der 1809 flyttedes til Jonstrup, og hvis første Hold dimitteredes 1794. — Et andet Resultat af Kommissionens Arbejde var „Balles Lærebog“, et betydeligt Fremskridt fra den hidtil brugte „Pontopidans Forklaring“.

1799 oversendtes Kommissionens Skoleforslag til Kongen. Forslaget satte et højt Maal for Undervisningen, og Overgangen fra det gamle System til det ny vilde vel nok være blevet for vanskelig, hvis Forslaget var blevet til Lov. Foruden i Læsning, Skrivning, Regning, Religion, Geografi, Historie og Sang skulde der nemlig efter Forslaget undervises i Naturhistorie, Naturlære (med Astronomi og Mekanik), nogen Geometri

(navnlig Landmaaling), Kendskab til Lovgivningen for Bondestanden samt, hvis det forlangtes, Instrumentalmusik og Tegning. Regeringen ændrede Forslaget saa grundigt, at der kun blev tilbage af Undervisningsfag Læsning, Skrivning, Regning og Religion, de samme Fag, man havde haft i den gamle Skole, men det store og væsentlige Fremskridt laa i, at nu skulde disse Fag virkelig læres grundigt. Der indførtes *Klassedelning* (to Klasser), *Skoletvang* med Bødestraf for Forsømmelser, *Klasseundervisning* og *højere Lærerløninger*. Der indførtes et effektivt Tilsyn, idet der udnævntes *Amtsprovster*, som særlig skulde gennemføre Skolereformen og føre et skarpt Tilsyn med alt vedrørende Skolerne.

Det kgl. Cancelli var Skolevæsenets øverste Myndighed. Under det stod *Amts-Direktionerne* bestaaende af Amtsprøbst og Amtmand for hvert Amt. Det lokale Styre var lagt i Sognekommisionernes Hænder. Et Sogns Skolekommission bestod af *Præsten*, som førte det pædagogiske Tilsyn, *Skolepatronerne*, d. e. Lodsejere med over 32 Tdr. Hartkorn, og *Skoleforstanderne*, d. e. Bønder, som valgtes hver i sit Skoledistrikt af Direktionen.

Som et Forsøg skulde denne Ordning foreløbig kun gælde for Øerne, og 1806 udkom da „Det foreløbige Regelment for Landsbyskolerne paa Øerne af 10. Oktober 1806“.

Til Amtsprovst for Københavns Amt valgtes den myndige og dygtige Skolemand *Eiler Hammond*, Præst og Seminarieforstander i *Brøndbyvester*. Om Amtsprovst Hammonds dygtige Ar-

bejde for Skolevæsenet i dette Amt taler Embedsbøgerne i Gjentofte og Hvidøre Skoler et tydeligt Sprog, og ved hans energiske og maalbevidste Arbejde kom Københavns Amt til at staa som et af Landets bedste Amter paa Skolevæsenets Omraade.

Amtsprovstens Skrivelser og Bedømmelse af Skolerne og Lærerne viser Skolevæsenets store Udvikling i disse Aar mellem 1806 og 1820, de viser, med hvilken Kraft og Varme han kæmpede for at overvinde Vanskelighederne, de viser os disse Vanskeligheder og den overlegne Klarhed, Myndighed og Indsigt, hvormed Amtsprovsten overvandt dem og af det gamle Kaos skabte et ordnet Skolevæsen. En samlet Udgave af disse Skrivelser vilde ikke alene have skolehistorisk Interesse, men ogsaa stor Interesse som almindelig Kulturhistorie, idet de berører en Mængde af Datidens Forhold blandt Almuen; og endelig vilde Læserne stifte Bekendtskab med en betydelig Mand, der ser sit Maal og myndigt slaar ned paa gammel Slendrian og Lunkenhed, hvad enten denne findes hos Lærerne, hos Børnene eller hos Præster, Skoleforstandere, Sognefogeder eller Godsejere (Skolepatroner).

I en Skrivelse til Skolekommissionen i Sokkelunds Herred af 21. April 1808 giver Amtsprovsten Instruktioner om en Mængde Forhold vedrørende den ny Ordning. Bl. a. indskærpes, at der føres Skolejournal, Inventarieprotokol og Embedsbog ved hver Skole, „og har Kommissionen Tilsyn med, at disse Bøger nøjagtigen føres“. Derefter deler han de to Klasser ved hver Skole i to Afdelinger, og det skal være „planmæssigen bestemt, hvad der i hver Afdeling skal læses, og

hvor vidt Børnene deri skal bringes, førend de maa stige op i en højere Afdeling eller Klasse. Og bliver da Undervisningens Gjenstande at fordele paa disse 4re Afdelinger somfølger:

1ste Klasses 1ste Afdeling.

Hertil regnes de yngste Skolebørn, der mellem 6 og 8 Aar skal modtage den første Undervisning i Skolen. Undervisnings Gjenstandene for denne Afdeling ere: 1) Indenadslæsning med at kjende Bogstaver, stave og læse i Bog. 2) Bogstaver og stave ud af Hovedet. 3) Passende Forstandsøvelser til at indskærpe Opmærksomheden og at indøve Sprogorganerne til en tydelig og flydende Udtale. 4) Regning ud af Hovedet med at addere, subtrahere, multiplicere og dividere smaa Tal. 5) Skrivning.

I denne Afdeling bør Børnene bringes saa vidt, 1) at de med nogenlunde Færdighed kan læse indeni de for denne Afdeling bestemte Læsebøger, 2) at de med nogenlunde Rigtighed kan bogstavere udenad alle opgivne ikke alt for vanskelige Ord, 3) at de kan gøre Rede for de for denne Afdeling bestemte Forstandsøvelser, 4) at de kan addere, subtrahere, multiplicere og dividere ubenævnte Tal indtil i det ringeste 50 og udregne derefter passende Opgaver, 5) at de kan med ordentlige Træk skrive ikke alene ordentlige Bogstaver og Tal, men og 2 a 3 Bogstaver sammen. — Saaledes forberedte forflyttes Børnene efter omtrent 2 Aars Forløb op i

1ste Klasses 2den Afdeling.

Her bliver Undervisnings Gjenstandene følgende: 1) Fortsat Indenadslæsning i de for denne Afdeling bestemte Læseøvelse-Bøger f. Eks. Funches Læsebog for Borgerskoler, samt Werfels eller Thonboes bibelske Historier med Catechisation over det læste, 2) Fortsat Bogstavering ud af Hovedet, 3) Fortsat Forstandsøvelser, passende for denne Afdeling, 4) Fortsat Hovedregning, 5) Fortsat Skrivning.

I denne Afdeling bør Børnene bringes saa vidt, at de 1) med god Færdighed kan læse indeni de for dem bestemte Læseøvelse-Bøger, 2) gøre Rede for de deri forekommende Dyder, Laster og Pligter samt de gennemgaaede Bibelske

Historier, 3) Bogstavere ud af Hovedet, endog vanskelige Ord, 4) gjøre Rede for de under Forstandsøvelser bibragte Kundskaber, 5) addere, subtrahere, multiplicere og dividere ud af Hovedet, at udregne smaa Opgaver af det daglige Liv, som ved Hjælp af den mindre Multiplikations Tabel lader sig udregne, 6) skrive nogenlunde ordentlig og tydelig Sammenskrift, 7) have lært udenad de 4re Parter i Catechismussen, samt gjøre Rede for de deri forekommende Begreber og Lærdomme, 8) læse Skrift efter ikke vanskelige Hænder at læse. Saaledes forberedte forflyttes nu Børnene efter omtrent 2 Aars Forløb op i

2den Klasses 1ste Afdeling.

Her bliver Undervisnings Gjenstandene følgende: 1) Fortsat Indenaðslæsning i de for denne Afdeling bestemte Læseøvelse-Bøger f. Eks. Funches lille Naturhistorie og Technologie for Ungdommen, Platous Jordbeskrivelse for Borger- og Almueskoler, Bredows mærkværdige Begivenheder af den almindelige Verdenshistorie. 2) Religionsundervisning efter den autoriserede Lærebog, hvormed forbindes Brugen af Psalmer, saavel til Indskærpelse af de af Lærebogen lærte Religions Sandheder, som til Hukommelsesøvelser. 3) Fortsatte Forstandsøvelser, passende for denne Afdeling. 4) Fortsat Skrivning til Smuk- og Retskrivning. 5) Fortsat Regning saavel ud af Hovedet som paa Tavlen. 6) Skriftlæsning.

I denne Afdeling bør Børnene bringes saa vidt, 1) at de læse ikke alene flydende og tydeligt, men ogsaa distinct indeni de foreskrevne Læsebøger, 2) at de gjøre Rede for Indholden af foranførte Funches Naturhistorie, af foranførte Geografi i det mindste til Sverrig, af Bredows Verdenshistorie i det mindste til Christi Fødsel, 3) at de have lært udenad de 5 første Capitler i Lærebogen med nogle dertil passende Psalmer, samt gjøre Rede for de deri forekommende Lærdomme, 4) at gjøre Rede for de for denne Klasse bestemte Forstandsøvelser, 5) at skrive smuk Sammenskrift, samt ortographisk rigtig efter Diktering uden betydelige Fejler, 6) at de regne ud af Hovedet med god Færdighed ikke alt for vanskelige Opgaver af det daglige Liv, reducere alle Slags Maal og Vægt, samt paa Tavlen de saa kaldte 4re Specier, 7) læse Skrift endog efter vanskelige

Hænder at læse. — Saaledes forberedt forflyttes de efter omtrent 2 Aars Forløb op i

2den Klasses 2den Afdeling.

Her bliver Undervisnings Gjenstandene følgende: 1) Fortsat Indenadslæsning, dels i de for forrige Afdeling foreskrevne Læsebøger, hvortil endnu bør tilføjes en Læsebog over Fædrelandshistorie f. Eks. Munthes, Badens og deslige, 2) Fortsat Religions Undervisning efter Lærebogen og hele Catechismus med tilhørende Psalmer, 3) Fortsatte Forstandsøvelser, 4) Fortsatte Skriveøvelser til Smukskrivning, Retskrivning og Stiløvelser, 5) Fortsat Regning saavel ud af Hovedet som paa Tavlen, 6) Skriftlæsning.

I denne Afdeling bør Børnene bringes saa vidt: 1) at de læse med fuldkommen Færdighed og Deklamation indeni Bøger, 2) gjøre Rede for Indholden af de brugte Læsebøger i Geografi og Historie, 3) have lært udenad hele Lærebogen og Catechismussen med tilhørende Psalmer samt gjøre fornuftig Rede for Indholden deraf, 4) gjøre Rede for de Kundskaber, der under Navn af Forstandsøvelser er bibragte denne Afdeling, 5) skrive ikke alene smukt og ortografisk rigtigt, men kunne ogsaa med nogenlunde god Stil udtrykke deres egne Tanker, skriftlig opsætte en Regning o. s. v., 6) regne med Færdighed ud af Hovedet som og paa Tavlen de 4re Specier og Regula de Tri med Brøk, 7) læse Skrift efter alle Slags Hænder.

Ved saaledes at fremsætte sine Tanker om en Undervisningsplan for Almueskolen paa Landet er det ingenlunde Directionens Mening, at den skulde fuldføres straks, eller i alle Skoler, blandt hvis Lærere, der findes mange, som ikke have Evner og Kundskaber til at give Undervisning i alt det, som her forlanges. Nei! Directionen har hermed kun villet fremstille et Maal for en god Almueskole, som man i de Skoler, hvor der findes dertil delige, paa Seminarie dannede Lærere, efterhaanden skulde stræbe at naa, især ved straks at gjøre en hensigtsmæssig Begyndelse dertil med de smaa Børn i de nedre Afdelinger, og saaledes at udføre Planen efterhaanden som disse planmæssigen dannede Børn træde op i de højere Afdelinger. I de andre Skoler, som ikke ere forsynede med saadanne Lærere, maa man læmpe sig efter Omstændighederne, og som Reglemen-

tet pag. 36 siger, *hellere paalægge Saadanne færre Ting at undervise i, end lade dem undervise i det, som de ikke forstaar*“.

Amtsprovst Hammond indskærper derefter Vigtigheden af det ny Fag: „*Forstandsøvelser*“, og hævder Nødvendigheden af hertil at bruge en Ledetraad, som han er villig til at hjælpe Lærerne med at udarbejde. Derefter fortsættes:

„Det første, som Sognekommisionerne efter Direktionens Formening nu kan og maa straks foretage dem, er at ordne og foretage alt til, at de saa overmaade vigtige, og dog paa saa mange Steder aldeles forsømte, *Sommerskoler* fra 1. Maj d. A. sættes og holdes i tilbørlig Gang, overensstemmende med Reglementet. Dircktionen kan ikke noksom anbefale de respektive Kommissioner at sørge for, at disse Sommerskoler straks sættes i tilbørlig Gang samt med *al Kraft vaage over*, at de holdes og søges paa tilbørlig Maade. Da Sommerskolerne især holdes for de mindre Børn under 10 Aar, saa kan næsten intet uden Sygdom undskyldte deres Skoleforsømmelser paa denne Tid af Aaret. Og hvor betydelig Fremskridt med disse mindre Børns Undervisning kan ikke Skolelæreren gjøre en hel Sommer igjennem, da han har dem alene hele Dagen, naar han fornuftigen og troiligen anvender med dem enhver af de foreskrevne Undervisningstimer!“

Derefter paalægges det Præsterne at bekendtgøre især fra Prædikestolen, at det Kgl. befalede Skolereglement skal sættes i tilbørlig Udførelse fra 1ste Maj (1808), og at det vil nøje blive paa-sat, at Sommerskolen bliver tilbørligen holdt og søgt og de forsømmelige straffede. Sognekommisionens Medlemmer skal ved jævnlige Skolebesøg overbevise sig saavel om Lærerens som Børnens

stadige Flid, bemærke de forsømmelige Børn, undersøge Aarsagerne til Forsømmelse og forfare mod de strafskyldige Børn eller Forældre efter § 16. Da vil disse saa forsømte og ligegyldigt behandlede Sommerskoler komme i tilbørlig Gang og Orden.

En meget stor Betydning tillægger Amtsprovsten i denne instruktive Skrivelse en *skrap aarlig Eksamen*. Hidtil har der ikke været holdt Eksamen, men den eneste Kontrol med Undervisningen har været Præstens hyppige Skolebesøg og Bispevisitater.

Herom hedder det:

„Direktionen kan ved denne Lejlighed ikke undlade at gjøre de respektive Sognekommisioner opmærksomme paa Vigtigheden af de i Reglementet pag. 9 befalede aarlige Skole-Examina, der, naar de holdes paa tilbørlig Maade, kan have betydelig Indflydelse til Skolevæsenets Fremme, saavel for Skolelærerne som for Børnene og deres Forældre. Men de maa holdes i tilbørlig Agtelse ved 1) at *i det ringeste Kommissionens Medlemmer hver Gang ere derved nærværende*, 2) at ethvert Barn enkelt for sig prøves (i alle Fag), 3) at Prøven anstilles dels af Præsten, dels af Skolelæreren over det, som Præsten ham paa Stedet opgiver at examinere et Barn i, hvorved Læreren faar Lejlighed til for Kommissionen at vise, hvorledes han selv har forstaaet og for Børnene gennemgaaet det, hvori Barnet prøves, 4) at Kommissionens Medlemmer som Tilhørere og Dommere anføre paa Eksamenslisten den Karakter, som Barnet efter aflagt Prøve i enhver Del har fortjent, 5) at Kommissionens Medlemmer efter endt Prøve bestemmer efter de Karakterer, Børnene have erholdt, en Hovedkarakter for hvert Barn efter dets Kundskaber (Slet, Maadelig, God, Meget god) samt en særskilt Karakter for Sædelighed (Usædelig, Sæ-

delig, Meget sædelig) efter som dets Forhold efter det forløbne Halvaar har været i Skolen i Følge Journalens og Lærerens Vidnesbyrd, samt Kommissionens Vidende, 6) at dette Udfald af enhver Eksamen bekendtgøres for Skolebørnene i Kommissionens Nærværelse, 7) at Skolelæreren straks af Journalen udskriver denne Eksamens-Liste og opslaar Udskriften i Skolen, hvor den bliver hængende indtil næste Eksamen og 8) at en Afskrift deraf følger med Kommissionens halvårlige Indberetninger til Amts Directionen“.

*Circulaire til Skolekommissionerne i Sochelunds
Herred, 12. Januar 1809.*

„Directionen tror, at det vil give Amtets Skolevæsen mere almeen Interesse og maaske vække *en ædel Kappelyst* blandt Skolelærerne, naar der blandt Skolekommissionerne og Skolelærerne fandt en Slags Publicitet Sted, i Henseende til alle Amtets Skolers indvortes Tilstand, deres Frem- eller Tilbagegang i Kundskaber og Færdigheder. Da Eksamenslisterne afgive heri den naturligste og sikreste Maalestok, saa at Amtsprovsten heraf har forfattet en tabellarisk Oversigt af de Udfald, som Skole-Eksamina paa Amtet i sidst-afvigte Oktober Maaned har havt, med vedfølgende Anmærkninger, hvoraf nogenlunde kan sees, hvad de blotte Hovedkarakterer ikke vise, de enkelte Skolers Undervisnings-Deles Tilstand i hver Skole — følger hermed denne Udsigt over Amtets Skolers nærværende indvortes Tilstand til de respective Skolekommissioners og Skolelæreres behagelige Eftersyn. Ved denne Lejlighed maa Directionen tilføje følgende Bemærkninger:

— — — der maa bruges samme Karakterer, nemlig kun de af os foreslagne 4re *Meget godt, Godt, Maadeligt, Slet* og ikke, som i nogle Lister: Ret godt, Temmelig godt, Gaar an, Nogenledes o. s. v. blandt de ovenanførte.

Paa Amtet findes i Følge Listerne 231 Børn blot *stavende*, der ikke kunne karakteriseres. Dette viser det endnu ufuldkomne i vort Skolevæsen. *I en god Skole bør der ikke findes noget blot stavende Barn*, men selv det ringeste Barn bør foruden Staven eller rettere Bogstavering i Bog, tillige afvexlende békæftiges med passende Forstandsøvelser, Udenadsbogstavering, Regning og Skrivning — —“.

Børnene skal lære Sang; Skriveøvelserne skal gaa over til Øvelser i Retskrivning og Stil, idet Børnene skal lære nogenlunde ordentlig at udtrykke sine Tanker skriftlig „uden hvilken Anvendelse af Skrivekunsten den egentlige Skrivning ikke har nogen synderlig Værd“.

Udtog af Amts Direktionens Cirkulære af 9. Febr. 1812:

„Antallet paa de slette Børn aftager, og de gode Børns Antal tiltager, hvorfor de flittige og nidkære Skolelærere ønskes Hæder, Tak og anstændigt Udkomme; men der findes og endnu slette Skoler, skjøndt de gamle og svage Skolelærere ere entledigede, og somme Skoler *have endog forværret sig*. De Skolelærere, der trænge dertil, bør indskjærpes nøjagtigen at iagttage, hvad der er foreskrevet i Amts Direktionens Circulaire af 21. April 1808.

Hvorvidt Skolekassen skal forsyne Børnene med Skoleapparater, siger Rgl. § 61: Hvor Papir gives, gjemmes de gamle Skrivebøger, *dels* som Bevis for, at det modtagne Papir er virkelig forbrugt, *dels* til Salg til Skolekassens Fordel.

585 Børn er udeblevne fra sidste Eksamen. De skal straffes med den højeste Mulkt og sættes nederst i den Afdeling, hvortil de høre.

„Examenslisterne udviser, at der findes en Del maadelige og slette Skoler. De respektive Skole-Kommissioner vilde i deres halvvaarlige Indberetninger oplyse, om Aarsagerne hertil maaske ligger i særegne, lokale Omstændigheder, eller Lærerens *Uduelighed* og *Efterladenhed*. Og da Rygtet har forebragt, at nogle af Amtets Skolelærere gjøre sig skyldige i *Beruselens* og *Drukkenskabens Last*, saa maa vi anmode Kommissionerne om uden Forbeholdenhed at indberette til Directionen, om nogen Skolelærer skulde gjøre sig skyldig i denne eller anden grov Usædelighed, da en *saadan aldrig bør taales* som Skolelærer. Fortielse heraf vil blive lagt *Kommissionen til Ansvar*.

I een af de indkomne Beretninger er det anmeldt, at een og flere af *Kommissionens Medlemmer ikke mødte* i de maanedlige Forsamlinger, endskjøndt disse ere ansatte paa den for alle beqvemmeste Tid. I denne Anledning maa Directionen indskjærpe den i 11te § i Reglementet befaalede

Fremgangsmaade, da det, naar samme er iagttaget, paaligger Directionen at forfare efter Regl.s § 37. Hvilke §§s Indhold Kommissionen vilde behage at betyde et saadant i sine Pligters Opfyldelse uvilligt eller efterladent Medlem, da han maaske ikke kender *den Alvorlighed*, hvormed Regl. kræver, at enhver af Kommissionens Medlemmer opfylde de ham paalagte Pligter“.

I en af Indberetningerne foreslaas en anden Fremgangsmaade ved Indsamling af Mulkterne *for at spare Skoleforstanderen for Grovheder*. Dette kan ikke ske. Skoleforstanderen skal indkræve Mulkterne hos de skyldige og indlevere en Liste til Sognefogden over Restanterne. Skulde *Sognefogden vise sig uvillig* eller *efterladen* i Henseende til Udpantning, skal han straks indmeldes til Direktionen. Den ene Maanedes Mulktering skal være bragt i Orden inden 14 Dages Forløb af næste Maaned.

Naar man tager i Betragtning den for vort Folk saa sørgelige Tid, hvori Provst Hammond lagde Grunden til en ordnet Folkeskole i sit Amt, en Tid, der bragte os Flaadens Tab, Statsbanke-rot, økonomisk Elendighed og Norges Tab, en Tid, hvor mangan en dansk Mand i Selvopgivelse kunde fristes til at lægge Hænderne i Skødet, saa maa man dobbelt beundre den nidkære Skolemands ukuelige Arbejdsmod, hans Iver for at ildne sine Medarbejdere og hans Tro paa sit Folks Fremtid.

1815, da Skoleloven af 29. Juli 1814 er traadt i Kraft, udsender han to nye „Circulairer til de respektive Skolekommissioner samt til Skolelærerne paa Kjøbenhavns Amt“:

„Syv Aar ere nu henrundne, siden der begyndtes med at iværksætte det fornyede Skolevæsens Anordninger her paa

Amtet. *Freden* og den nye *Skoleforordning af 29. Julii 1814* betegner ligesom en ny og alvorligere Periode for vor Virksomhed til Skolevæsenets Fremme.

Saaere meget er der i denne Henseende, selv i hine 7 Krigens urolige og byrdefulde Aar udrettet her paa Amtet. Alle Skoledistricter ere inddelte, og 5 af de derved bestemte nye Skoledistricter, foruden 3 nye Præliminair-Skoler ere allerede etablerede. Alle Skolelærerne have erhholdet den dem bestemte nye Lønning, og deres Kaar derved meget forbedrede. Af Skolebygninger ere opførte 8 nye Stuehuse, 18 nye Udhuse og desuden 6 gamle Skolehuse ved betydelig Udvidelse og Hovedreparationer reglementsmaessig istandsatte. — Af Amtets Skolelærere ere 12 gamle og utjenstdygtige entledigede, og nye, duelige Lærere indsatte i deres Sted. Ved de overalt etablerede Skolekasser haves ved Slutningen af 1813 en Beholdning af 566 Rbd. En almindelig Form for Skoleundervisningen, Skolegangen, Examinens Holdelse, Tilsyn etc. har forlængst været bestemt og indført *med Eenhed* i alle Amtets Skoler. At disse mange og vigtige Foranstaltninger til Almueskolevæsenets Fremme ogsaa have haft en velgjørende Indflydelse paa mange af Amtets Skoler i Henseende til Skoleungdommens Oplysning og Fremgang i almennyttige Kundskaber, det beviser de aarligen indsendte Examenslister som og de af *Amtsprovsten* *afholdte aarlige Visitatser*, i Følge hvilke Amtet nu tæller 19 til 20 *udmærket gode* og *meget gode* Skoler, hvori Børnene i alle Afdelinger gjorde Aar for Aar forønsket og glædelig Fremgang. Amtet tæller ogsaa 18 Skoler, som kan kaldes *gode*, fordi Børnene har mest i 2^{den} Klasse gjort god Fremgang i nogle Dele, skønt de staar tilbage i andre Dele.

Men Amtet tæller endnu 8 *maadelige* og endog 8 *slette* Skoler. (*Vi ville endnu denne Gang ikke nævne Navne*), i hvilke den største Del af Børnene i næsten alle Skoleundervisningens Dele, selv i de mekaniske deraf, saasom Boglæsning, Skriftlæsning, Skrivning etc., vedblive uforbedrede det ene Aar efter det andet at være lige saa maadelige og slette, som ved det fornyede Skolevæsens Begyndelse. *Saadanne Skoler*, hvis Lærere ikke selv mangle fornøden Kundskab, og blandt hvilke der endog findes ikke

faa Studenter og Seminarister, *bør under vort fornyede Skolevæsen ikke taales*, og det vilde ikke have fundet Sted saa længe, naar Vedkommende *Sognepræster* og *Skolekommissioner* ikke havde saa længe *utilbørligen* baaret over med saadanne Lærere, uden mod dem at anvende de Forbedrings-Straffemidler, som Anordningen gøre dem til *Pligt* at anvende“.

Derefter indskærpes Skolegangsordenen fra Cirkulæret af 1800, Mulkteringen, som ikke maa være *vilkaarlig*, men skal være *retfærdig* og *ensartet* for alle Sogne, al Efterladenhed fra *Skoleforstanderes* og *Sognefogders* Side skal anmeldes for Amtet og *straffes* alvorligt. Der skal føres en *Mulktprotokol*, som ikke alene skal vise Forsømelserne og de idømte Bøder, men de Møder, som er afholdt for at idømme Mulkterne, om disse er indkomne o. s. v. Denne Protokol ønsker Amtsprovsten fremlagt ved sine Visitatser. Derefter hedder det:

„Men er det vigtigt, at der vaages over Børnenes Skolegang, saa er det lige saa vigtigt, at der vaages over *Skolelærernes stadige, anstrengte Flid* med Børnenes Undervisning. At saadant ikke er skeet, det viser de foran anførte maadelige og slette Skoler paa Amtet, idet der ikke endnu mod disse Skolelærere af vedkommende Præster og Kommissioner er skredet ind efter Reglementet. Vi maa derfor atter indskjærpe *de Herrer Sognepræster*, som Tilsynet med Lærernes Flid in specie paaligger, hvad vi allerede i vort Cirkulaire af 9. Februar 1912 *saa alvorligen* bragte dem i Erindring, at de med den Alvor, som Anordningen og Sagens Vigtighed fordrer, paaser at Skolebørnene i *enhver* Afdeling flittigen og ordentligen undervises i alle de Undervisnings Gjenstande, som er anordnet, samt at de *i det ringeste* bringes saa vidt, som i vort Circulaire af 21. April 1808 er foreskrevet. Befinder de Herrer Sognepræster

. . . at de fleste Børn i en Afdeling staa uforsvarligen tilbage . . da bør de alvorligen og nøiagtigen gaa frem mod Læreren efter Anordningens Pag. 42 § 3 a, og ved at vejlede, formane, irettesætte og *mulkttere* Lærerne, søge at fremvirke Skolernes Forbedring, samt bevise ved Antegnelse i Skolejournalen, at disse succesive strengere Forbedringsmidler ere anvendte; og hvis endda uden forbedrende Frugter, da indberette saadant til Directionen til *højere Mulct* og tilsidst *Entledigelse*. Utilbørlig Overbærenhed eller Skaansel mod Lærerne i denne Henseende hører til den Til sidesættelse af Kommissionens Medlemmers Pligter, som Directionen er pligtig at paa-anke efter Anordningens § 40“.

Derefter indskærpes, at hver Skole maa have en daglig Timetabel, som ufravigelig maa følges. Et Udkast til en saadan, udarbejdet af Amtsprovsten, er vedlagt til Cirkulation. Om Skoleforstanderens Pligter hedder det i Cirkulæret:

„Skoleordningen paalægger ikke blot Præsten, men ogsaa Skoleforstanderen at besøge Skolen saa ofte som muligt, mindst hver 14de Dag, for at paase om alting er i tilbørlig Orden, saasom: Skolelærernes Ædruelighed, sindrige Omgang med Børnene, Nøjagtighed i at begynde eller ende Undervisningstimerne, uafsladelig Beskjæftigelse med Børnene efter Lexionstabellen, Skolens tilbørlige Opvarmelse, Renholdelse o. s. v. Disse jevnlige Skolebesøg af Skoleforstanderne, der bor Skolerne nærmest, høre med til deres vigtigste Bestillingspligter. Ikke destomindre har jeg, Amtsprovsten, paa mine Visitatser aarlig erfaret, at der er mange Districter, hvor Skoleforstanderen sjældent eller aldrig efterkomme denne deres vigtigste Pligt, uden at Kommissionens øvrige Medlemmer have mod *disse pligtforsømmende Medlemmer* iagttaget, hvad Anordningen befaler“.

Kommissionen skal i et Kommissionsmøde „med Alvorlighed betyde Skoleforstanderne deres Pligters Beskaffenhed og Vigtighed og *den Straf*, som deres Forsømmelse paadrager dem. Iligemaade ville Kommissionerne i deres maanedlige Forsamlinger efterse Journalerne, om Vedkom-

2. Klasse.

Vinterstolen (November—Marts 1815)

Dage	fr. Kl. 9—9 ^{3/4}	9 ^{3/4} —10 ^{1/2}	10 ^{1/2} —10 ^{3/4}	10 ^{3/4} —11 ^{1/2}	11 ^{1/2} —12	1—1 ^{3/4}	1 ^{3/4} —2 ^{1/2}	2 ^{1/2} —3 a 4
Man- dag	Prædicens- Repetition. Boglæsning	2. Afd.: Relig. 1. Afd.: Stiil og Retstr. paa egen Haand	Hele Klas- sen gaar ud at røre sig	1. Afd.: Relig. 2. Afd.: Stiil og Retstr. paa egen Haand	Stiil og Retstrivnings Kettelser	Smut- strivning	Skriv- læsning	Forstands- oveller
Ons- dag	Bon. Boglæsning	2. Afd. Relig. 1. Afd.: Tavle- regning paa egen Haand	Lige- ledes	1. Afd.: Relig. 2. Afd.: Tavle- regning paa egen Haand	Tavlereg- nings Kettelser	Ligeledes	1. Afd.: Hovedregn. 2. Afd.: Tavleregn.	2. Afd.: Hovedregn. 1. Afd.: Tavleregn.
Tors- dag	Bon. Boglæsning	som Mandag	Lige- ledes	som Mandag	som Mandag	Ligeledes	som Mandag	som Mandag
Lover- dag	Bon. Geographie	som Onsdag	Lige- ledes	som Onsdag	som Onsdag	Underv. p. d. store Tavle t. gram. Retstr el. Tavleregn.	Synge- ovelse	Undervisn. forberedende til Guds- tjenesten

1. Klasse:

Tirs- dag	Bon. 2. Afd.: Relig. 1. Afd.: læser o. p. Læseb. f. at fortælle Indh.	1. Afd.; Inden- adsl. og Fort. 2. Afd.: læser o. p. Mult. Tab. og skriver Tal	Lige- ledes	Hovedregning med hele Klassen	2. Afd. Bibelhistorie 1. Afd.: skriver	Smufftriv- ning med hele Klassen	Udenads- bogstavering med lidt Grammatik	Forstands- oveller
Fre- dag	Ligeledes	Ligeledes	Lige- ledes	Bejledning til Tavleregn. for hele Klassen	Ligeledes	Ligeledes	Bejledning til danst Stiil og Ret- strivning	Synge- oveller

mendes Skolebesøg deri ere antegnede, samt hver Gang opfordre Kommissionens Medlemmer til at sige, om nogen Uorden eller Usædelighed af Skolelærerne ere forefundne ved Skolebesøgene, eller dem iøvrigt bekjendt, som da indføres i Forhandlingsprotokollen og behandles efter Anordningen.

Dette nøjagtige og alvorlige Tilsyn med Skolelærernes Levnet og Forhold er saa meget desto mere nødvendigt, som der om 3 a 4 af Amtets Skolelæreres Ædruelighed gaar meget ufordelagtige Rygter, der ikke ere, eller ikke bør være Kommissionerne ubekendte — og der til os er indkommen Klager over, at adskillige Skolelærere ikke begynde og ende deres Undervisning til bestemte Tider, at de i Undervisningstiden forlader Skolestuen til private Sysler, at de næsten ugentlig rejse bort endog uden Præstens Tilladelse o. s. v.“

Cirkulæret paalægger dernæst, at Børn over 12 Aar øves i Salmesang og holdes til at bivaane Gudstjenesten. Der føres Journal over deres Møde i Kirken og mulkteres for Forsømmelse. Journalen fremlægges ved Visitatser.

Der skal holdes Skole 2 ugentlige Aftener om Vinteren for den konfirmerede Ungdom til videre Fremgang i Skrivning, Regning, Skriftlæsning o.s.v.

Der skal indsendes Beretninger in duplo til Direktionen (den ene beregnet til Cancelliet) om Skolevæsenets Fremgang og Forfatning i ethvert District.

„Hensigten med disse er at forvise saavel Directionen som Cancelliet om, at Skolevæsenet i alle dets Dele er, gaar og holdes, i ethvert District, til enhver Tid, i vedbørlig Orden efter Anordningerne, og at enhver Mangel og Uorden af Vedkommende er vedbørligen strax paaseet og behandlet. Men skal Hensigten af disse Beretninger opnaas, da kan det ikke være nok, naar Kommissionerne, hvilket

ofte har været Tilfældet, i korte og almindelige Udtryk indberetter f. Ex. at Alt er ved det Gamle, at der er intet Nyt eller Mærkværdigt at indberette, at Skolegangen har været meget uordentlig, at Børnenes Fremgang er efter Lærerens Evner og Flid, at Børnene synger godt og skriver smukt, at Rygtet om Skolelærerens Sædelighed er kun maadeligt, at Skolelæreren er ikke som han burde, at man tilbageholder sit Vidnesbyrd for ikke at være *partisk*, da man er *Uvenner med Skolelæreren*, at Skoleforstanderen forsømmer sine Besøg i Skolen, at Skolelæreren maatte i alle Dele være det modsatte af, hvad han er, for at være værdig Skolelærer etc. etc. Saadanne Beretninger, hvoraf vi har modtaget mange, ere kun lidet hensigtsmæssige. Nej! de maa indeholde Kommissionernes *klare og positive Vidnesbyrd, enten*, at alt i Henseende til Lærerens Duelighed, Orden, Flid og Sædelighed, til Børnenes Fremgang i alle Dele i hver Afdeling, til Børnenes Skole- og Kirkegang, til Multernes Bestemmelse og Indkrævning, til Vedkommendes Skolebesøg, til Aftenlæsningernes Holdelse, til Skolelærernes Embedsbøger o. s. v. har i det afvigte Skole-Halvaar været, som de bør være, *eller, hvilke Mangler og Uordener i een eller flere Henseender har fundet Sted, samt hvorledes Kommissionerne selv strax have paa-seet disse Mangler og behandlet de Skyldige efter Anordningerne*“.

Skolevæsenet er under Amtsprovst Hammond ordnet saaledes i Københavns Amt:

1. *Vinterskolen* (Novbr.—Marts): Ældste Kl. 4 Dage à 6 Timer. Yngste Kl. 2 Dage à 5 Timer. Skoletid fra Kl. 9—12 og 1—4.
2. *Sommerskolen* (fra sidst i Maj til 1. August): Ældste Kl. 2 Dage à 7 Timer. Yngste Kl. 4 Dage à 6 Timer. Skoletid fra 7—10 og 1—5.
3. *Foraars- og Efteraarsskolen i Pløjetiden* (April—Maj, Sept.—Okt.). Skolen søges *kun* af yng-

ste Klasse, 6 Dage à 6 Timer. Skoletid fra Kl. 8—11 og 1—4.

Amtsprovst Hammonds Cirkulærer giver et saa klart Billede af hine Tidens Skolevæsen, at Kommentarer er overflødige. Her er altsaa givet det Grundlag, paa hvilket Skolelærerne i *Gjentofte* og *Hvidøre* Skoler arbejdede fra 1808, og indtil den berygtede *indbyrdes Undervisning* i Tyverne lagde en død Haand over Undervisningen.

UDVIKLINGEN EFTER 1806

I HVIDØRE OG GJENTOFTE SKOLER

II

Som foran sagt afløste Seminarist Peter Petersen Skoleholder Rasmus Hansen som Lærer ved Hvidøre Skole. Den unge Mand tog straks fat paa at gøre sine Kundskaber frugtbringende ved at indføre nye Fag, men Mangelen paa Klassesdeling og stadig Skolegang har hæmmet hans Arbejde.

Saa kommer Reglementet og Provst Hammonds Ansættelse som Amtsprovst, og nu kommer der Fart i Arbejdet i den gamle Skole.

En meget stor Hindring for Fremgangen ogsaa efter det ny Reglement var det overvældende Børneantal. I Virkeligheden var Børneantallet saa stort ogsaa under den gamle Ordning, at Børnene slet ikke kunde rummes i Skolen. Derfor

var der imidlertid gode Raad, idet Børnene sparede Læreren og Autoriteterne for Bryderier i saa Henseende ved at blive borte. Nu kommer den skrappe Skoletvang, Børnene møder forholdsvis stadig i Skolen, og det er heldigt, at der er en ung og myndig Lærer, som kan holde Orden paa den store Mængde. 1811 er der i Skolen 203 Børn, 90 i ældste og 113 i yngste Klasse. Ældste Klasse var samlet, yngste Klasse maatte deles, saaledes at dens to Afdelinger kom hver for sig, og Børnene i denne Klasse altsaa kun fik den halve Skolegang, af hvad de skulde have. Amtsprovst Hammond udtaler ved sin Visitats i Hvidøre Skole 1810:

„ — — Ved Overhøringen fandt jeg Sangen og Indenadslæsningen *meget god* og alle de øvrige Skoleundervisningens Dele i saa god Gang, som der kan ventes i en Skole, der endnu er overvældet af et Antal af 197 Børn, adspredte i langt fra liggende Byer. Alt vidnede i øvrigt om Skolens Lærer Petersens særdeles Duelighed og Flid, og at hans Skole sikkert ikke vil staa tilbage for Amtets *meget gode* Skoler, naar han, efter den til Kancelliets Approbation af Directionen indgivne Plan, erholder et passende stort Skoledistrict og dermed tilbørligen formindsket Antal Børn at undervise“.

Den af Amtsprovsten omtalte Plan blev konfirmeret af Kancelliet den 12. Oktober 1811; den henlægger en Del af Ordrup By til Jægersborg Skoledistrikt og kræver Oprettelsen af en „Præliminair Skole“ i Skovshoved By for Børn indtil 8—9 Aars Alderen, samt en Skole i Taarbæk. De to første Punkter blev gennemført fra 1. April

1812, men endnu i ni Aar maatte Hvidøre Skole give Plads til Taarbæks Børn.

I Planen hedder det, at der til Præliminærskolen tilvejebringes et passende Skolehus*) i Skovshoved By. „Læreren ved denne Præliminær Skole, der ikke behøver at være Seminarist eller Student, kan være en duelig Mand eller Kone, der under Hvidøre Skolelærers Anvisning og Vejled-

Peter Petersen

Poul Chr. Petersen

ning og Gientofte Skolekommissions Tilsyn skal undervise de til denne Skole henlagte smaa Born i for deres Alder passende 1) Indenadslæsning, 2) Skrivning, 3) Regning, 4) Udenadslæsning og 5) Forstandsøvelser. Denne Lærer eller Lærerinde antages af Sognekommisjonen med Amtsdirektionens Approbation og tillægges efter Kommissio-

*) Det har ikke været muligt at faa oplyst, hvor denne Skole holdtes, eller naar den nedlagdes.

nens Forslag og Directionens Approbation af Sognet en passende Lønning.“

De to eneste Udtalelser, Embedsbogen indeholder om denne Skole, er fra Amtsprovstens Visitationer 1813 og 1814: „1813 besøgte jeg den ny oprettede Præliminair Skole i Skovshoved, hvor jeg fandt denne Skoles smaa Børn at have gjort god Fremgang i Indenadslæsning. Men iøvrigt er denne Skole hverken i Henseende til det indvortes eller udvortes endnu fuldkommen organiseret“.

27. Juni 1814 skriver Amtsprovsten: „Samme Dag besøgte jeg Præliminair Skolen i Skovshoved, hvor jeg fandt, at Børnene havde gjort god Fremgang i Indenadslæsning og Udenadsbogstavering, samt liden Fremgang i Hovedregning. Af *Mangel paa Tavler*, der nødvendig maa anskaffes paa Kassens eller Sognets Bekostning, var ingen Begyndelse gjort i Skrivning. Det vilde meget bidrage til disse smaa Børns Dannelse til Tænksomhed og Munterhed, naar Lærerinden under Sognepræstens og Hvidøre Skolelærers Anvisning i Undervisningen indførte hensigtsmæssige Opmærksomhedsøvelser“.

Oprettelsen af Præliminærskolen i Skovshoved og Henlæggelsen af en Del af Ordrup til Jægersborg Skoledistrikt bragte Børneantallet i Hvidøre Skole ned til ca. 150 Børn. Men stadig var der over 90 Børn i ældste Klasse og 60 i yngste, der nu kom dobbelt saa tit i Skole, saa Lærerens Ar-

bejde var ikke i nogen Maade mindsket. At Lærer Petersen desuagtet holdt sin Skole oppe blandt Amtets bedste, tjener ham til stor Ære og indbragte ham da ogsaa megen Anerkendelse af den nidkære Amtsprovst. Følgende Udtalelse fortjener at anføres;

„Den 23. Juni 1813 visiterede jeg i Hvidøre Skole, hvor jeg ved den anstillede Prøve erholdt mig meget behagelige Beviser paa den særdeles duelige og flittige Lærer Petersens vedvarende Bestræbelser for sin Skoles større og større Fuldkommenhed i alle Skoleundervisningens Dele. En stor Del af Børnene i begge Klasser aflagde saa gode Prøver paa deres Kundskaber og Fremgang, at Skolen fortjener at regnes blandt Amtets *meget gode* Skoler. Dog syntes Børnene i Almindelighed at staa tilbage i Smukskrivning. Men naar man betænker, at denne Skole, uagtet Præliminærskolens Oprettelse i Skovshoved, endnu har et Antal af over 150 Børn, til hvilket Antal at rumme Skolestuen især til Skriveøvelser er meget for liden, saa kan det ikke tilregnes Læreren, at endel af Børnene i et og andet endnu staar noget tilbage. Det bør meget mere regnes ham til Fortjeneste, at Skolen i det Hele er i saa god Tilstand, som den virkelig er“.

Eiler Hammond.

„Den 27. Juni 1814 visiterede jeg 4. Gang Hvidøre Skole. Og var det mig en Fornøjelse ved den anstillede Prøve at finde Skolen i samme meget gode Tilstand som ved sidste Visitats og fortjener i alle Henseender det samme gode Vidnesbyrd, som den ved sidste Visitats erholdt, skjøndt den særdeles duelige og flittige Lærer Petersen endnu maa kjæmpe mod de store Vanskeligheder af et uforholdsmæssigt Antal af 150 Børn, og en dertil altfor indskrænket Skolestue; hvilket ikke kan afhjælpes, førend Omstændighederne tillader den befalede Præliminær Skoles Oprettelse i Taarbæk“.

„Den 21. Juni 1817 visiterede jeg Hvidøre Skole. Og var det mig en sand Fornøjelse at erfare, at Skolens særdeles duelige og flittige Lærer Petersen, skjøndt kjæpende med

alle ovenanførte Vanskeligheder, vedligeholder sin Skole i sin gamle meget gode Tilstand til hans *velfortjente Roes* og *Hæder*.

Eiler Hammond“.

Ikke mindre anerkendende overfor Skolelærer Petersen giver Pastor Høegh, Gjentofte, en malende Beskrivelse af den overfyldte Skole:

„30. Novbr. 1815 fandt jeg her i Skolen Læreren i Arbejde med 80 Børn af 2^{den} Klasse, siger og skriver firsindstyve Børn! Skolen var altsaa saa fuld, at Børnene næppe kunde faa Plads at sidde paa Bænkene; naar der skal skrives, kan det naturligvis ikkun være *det halve Antal som kan faa saa megen Plads*, som dertil behøves. Ogsaa er det umuligt, at Indenadslæsningen med denne Mængde kan tilendebringes, man maa forundre sig over, at dog noget kan udrettes med saa mange — og der hører en *Petersens* Duelighed og Raskhed til at manøvrere med denne Mængde.

Høegh“.

Uagtet Reglementet af 1806 kun kræver Religion, Regning, Skrivning og Læsning som obligatoriske Fag, og man skulde tro, at den store Børneflokk maatte give Læreren nok at gøre blot med disse Fag, indførte dog Lærer Petersen frivilligt flere nye Fag. Biskop Balles Vidnesbyrd 1805 viser, at Petersen straks ved sin Ansættelse har indført Undervisning i Sang, Retskrivning, Tegning, Geografi og Naturlære, og han fortsætter denne Undervisning, ogsaa da det ny Reglement indføres. Den største Triumf fejrer han dog, da han kaster sig over Svømmeundervisning.

I denne Anledning modtager han nemlig følgende Skrivelse:

„Det Kongelige Danske Cancelli har under 8. d. M. tilskrevet os saaledes:

„Hans Majestæt har under 28. f. M. allernaadigst reskriberet Cancelliet saaledes:

„Det er allerunderdanigst blevet Os berettet, at Skolelærer og Dannebrogsmænd Petersen ved Hvidøre Skole, der besøges af Fiskerbørn fra Skovshoved og Torbeck, har straks ved sin første Ansættelse, uagtet han ikke selv kan svømme, ladet sig det være magtpaaliggende at opmuntre til og paa enhver Maade befordre Svømning. Især i de 2de sidste Sommere har Svømning været almindeligen indført i Skolen, hvortil i Almindelighed hans 2de Sønner ved deres Anvisning og Exempel have bidraget meget. Af 96 Drengene i Skolen, hvoraf det halve Antal under 10 Aar, kunde 76 svømme, nogle omtrent $\frac{1}{4}$ Miil, og tillige dukke og træde Vandet. Med allernaadigst Velbehag have Vi erfaret saadant, og har Cancelliet i denne Anledning at tilkjendegive forbenævnte Skolelærer og Dannebrogsmænd Petersen Vor allerhøjeste Tilfredshed.

„Endvidere vilde vi, at Major, Professor og Ridder Nachtigall skal beordres næste Sommer at undersøge og indberette, hvad der i ovenmeldte Skole er virket i denne Sag, for at Skolelærer Petersen, hvis det befindes, at han har bidraget hensigtsmæssig til Svømmeundervisningens Fremme, kan indstilles til at nyde en Opmuntring for sin Iver, overensstemmende med Anordning for Skolevæsenet paa Landet, sammes Kapitel 4 § 23“.

Efter Cancelliets derhos gjorte Begjering maa vi herved tjenstligt anmode Deres Velærværdighed om behageligen, i Overensstemmelse med bemeldte allerhøjeste Resolution, at ville tilkjendegive Skolelærer Petersen Hans Majestæts allerhøjeste Tilfredshed.

Kjøbenh. Amts Skole-Direction, d. 15. Julii 1820.

Lowzow.

S. T. Hr. Pastor Høegh, Gjentofte“.

Den 23. December 1820 resolverede Kongen, at Skolelærer Petersens yngste Søn, den 16-aarige Hans Peter Petersen, udbetales en Belønning af

Københavns Amtsprovsties Skolelærer-Hjælpekasse af 28 Rbd., Sølv-Værdi, at de to Børn ved Hvidøre Skole, der mest havde udmærket sig ved Svømning, af samme Kasse maatte udbetales hver en Præmie af 4 Rbd., S. V., og at der af Gjentofte Sogns Skolekasse maatte udredes 20 Rbd., S. V., til Anskaffelse af Svømmeredskaber til Hvidøre Skole.

Endelig 1821 bygges en Skole i Taarbæk. Det Forhold, at Børnene fra et fremmed Distrikt søgte Hvidøre Skole, gav Anledning til en Sag, som fik en pudsig Udgang ved Amtsprovst Hammonds salomoniske Afgørelse, og som viser, hvor højt Skolelærer Peter Petersen i Hvidøre stod hos Amtsprovsten.

Skolekommissionen i Gjentofte havde opdaget en god Indtægtskilde for den ofte betrængte Skolekasse og androg Amts-Direktionen om, at Lyngby Sogn maatte yde Gjentofte Sogn Vederlag for Taarbækbørnenes Skolegang i Hvidøre. Kommissionen modtog følgende Svar fra Direktionen:

„I Skrivelse af 8de Martii d. A. har Gjentofte Sogns respective Skole-Kommission andraget for os, om ikke Lyngbye Sogn, i Overensstemmelse med Skoleanordningens § 5, bør kontribuere noget aarlig til *Gjentofte Sogns Skolekasse*, saalænge Børnene fra Taarbeck Skoledistrict under Lyngbye Sogn erholde Skoleundervisning i Hvidøre Skole under Gjentofte Sogn.

Skjønt vi nu paa den ene Side ikke kunne billige Gjentofte Sogns Skole-Kommissions Paastand, forsaavidt som man paastaar, at Godtgjørelsen fra Lyngbye Sogn skal tilfalde Gjentofte Sogns Skolevæsen, efterdi den paabe-

raabte § 5 i Skoleanordningen ikke her er anvendelig, da Skole-Districterne allerede forlængst ere inddelte og Planerne dertil approberede, saa finde vi det paa den anden Side ubilligt, at Skolelæreren i Hvidøre (der nu i 3de Aar, uden nogen Godtgjørelse derfor, har undervist Skolebørnene fra et ham, ifølge de approberede Planer, fremmed Taarbecks Skole-District, fordi her ingen Skolebygning er opført) skal vedblive fremdeles, uden Godtgjørelse derfor at forrette dette Arbejde, hvilket maa koste ham saa meget mere Anstrengelse, som han i sit eget District har det meget store Antal af over 100 Børn at undervise; og hvilket Arbejde kun en saa duelig og flittig Skolelærer, som *Petersen*, er istand til nogenledes at bestride.

Efter herover at have indhentet den respect. Lyngbye Sogns Skole-Kommissions Betænkning af 2^{den} d. M., finder vi det rigtigst, at Skolelærer og Kirkesanger *Petersen i Hvidøre* tillægges fra Begyndelsen af indeværende Aar 1815, og fremdeles aarlig, fra Lyngbye Sogns Skolevæsen en Gratifikation af 30 Rdb. S. V., saalænge som Taarbecks Skole District af Mangel paa egen Skolebygning søger Skole-Undervisning i Hvidøre Skole . . .

Kjøbenhavns Amts Skole-Direction, d. 12. Maj 1815.

Moltke.

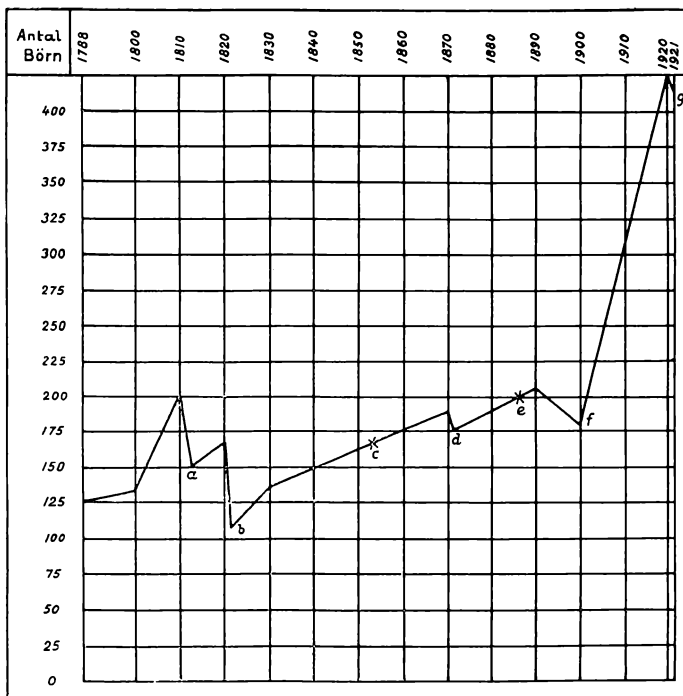
Eiler Hammond.“

Man under den flittige Lærer denne Opmuntring.

Da Taarbæk Skole 1821 toges i Brug, sank Børneantallet i Hvidøre Skole fra 161 Børn (80 i ældste og 81 i yngste Klasse) til 102 (60 i ældste og 42 i yngste Klasse). Det var den første egentlige Lettelse i Petersens opslidende Skolearbejde. Han kom dog ikke længe til at nyde Gavn af denne Lettelse, idet han i 1824 forflyttedes til Christianshavn, hvor han blev ansat som Klokker ved Vor Frelsers Kirke.

Hvidøre—Skovshoved Skole.

Overzicht over Børneantallet fra 1788 til 1921.

- a 1812 oprettedes en Præliminær Skole i Skovshoved, og en Del af Ordrup By lægges til Jægersborg Skoledistrikt.
- b 1821 oprettes Taarbæk Skole.
- c 1853 ansættes en Andenlærer.
- d 1871 flyttes Hvidøre Skole til Skovshoved, og Ordrup Skole bygges. Paa Grund af Omlægningen af Skoledistrikterne 1812 var der ikke mange Børn fra Ordrup i Hvidøre Skole, hvorfor den ny Ordrup Skole ikke væsentlig aflaster Skovshoved Skole.
- e 1887 ansættes en Lærerinde ved Skovshoved Skole.
- f Det lille Fald i Børneantallet skyldes, at Skoleinspektør Gjølrlings Frue en Tid drev en Privatskole.
- g Ved Oprettelsen af kommunal Mellemskole er der sket en lille Nedgang i Børneantallet i Skovshoved Skole.

Poul Christian Petersen, Søn af Peter Petersen, født 1802, fulgte 1824 sin Fader i Embedet. Den unge Lærer har været for uerfaren til at varetage et saa byrdefuldt Embede, som Hvidøre Embede var; dertil kom Vanskeligheden ved at skulle løfte Arven efter en betydelig Forgænger. Til yderligere Uheld for den unge Mand fik han i Provst Schach en meget streng Visitorator. Det er helt andre Vidnesbyrd, der nu lyder om Hvidøre Skole:

„Tilstanden i Hvidøre Skole befandtes ved min Visitats den 8. Juni 1825 at være denne: Religion, Bibelhistorie og Indenadslæsning: *God*, Skrivningen: *Temmelig god*, Regningen: *Maadelig*, Bogstaveringen med yngste Klasse: *Maadelig*, Sangen uden Øvelse og Liv, forresten ordentlig. Her er altsaa meget at ønske, førend Skolen naar den Tilstand, man med Billighed kan forlange af en saa ung og nyligen ansat Lærer. *Schach*“.

Begyndelsen var ikke lovende. — 1827 indføres ved Skolerne en ny Undervisningsmethode: „Indbyrdes Undervisning“, og den maa Poul Chr. Petersen trække under hele sin Embedstid. Methoden, der stammede fra England og Indien, gik ud paa, at Børnene, delte i smaa Hold under Vejledning af udvalgte Elever, skulde lære det væsentligste af, hvad der skulde læres i Skolen, ved Hjælp af Tabeller; Lærerens Arbejde var at øve en kontrollerende Virksomhed ved Tabellæsningen og støde i Fløjten, naar der skulde skiftes Tabeller. Methodens Forkæmpere brugte store Ord om dens Fortrinlighed: Den virkede næsten

lige saa godt hos den maadelige Lærer som hos den duelige. Under Lærerens Sygdom kunde hans „Generalmonitør“ (den Elev, som bistod Læreren ved hans Tilsyn med Tabellæsningen) alene klare det hele, uden at Læreren savnedes, ja, man paastod endog, at Læreren godt kunde tage et privat Arbejde med i Skolen og være beskæftiget med det, uden at Undervisningen tog mindste Skade. I Praksis gik det nu ikke saa let. Alene Bogholderiet var meget omfattende, og skulde der naas noget, maatte Læreren rundt til alle de mange Hold, for at kontrollere og vejlede. Den Lærer, som kun sad paa Katederet og brugte Fløjten, naaede kun smaa Resultater. Kong Frederik den VI var begejstret for Methoden, hele det militære Tilsnit med March til Tabellerne og Pibestød fra Katederet tiltalte ham i høj Grad, og Ledelsen af Skolevæsenet lagdes i Hænderne paa en Officer, Major Abrahamsson, der fra sin „Normalskole“ paa Sølvgadens Kaserne dirigerede hele Landets Skolevæsen efter den indbyrdes Undervisningsmethode. Slog Methoden fejl i en Skole, var det Lærerens Skyld, og han maatte da ind enten paa Normalskolen eller et Seminarium for at sætte sig ind i den. — Gjentofte og Hvidøre Skolers Embedsbøger indeholder en Mængde Kancelliskrivelser, der skarpt og kategorisk indskærper Kommissionerne at føre den mest indgaaende Kontrol med den indbyrdes Un-

dervisnings rette Udførelse i Skolen og straks at indberette Lærerne, hvis de ikke magter den. Det var den sikreste Vej til Avancement, naar Præster og Provster viste Iver og Nidkærhed for „den gode Sag“. I den toklassede Landsbyskole naaede Methoden dog ikke længere end til yngste Klasse; i ældste Klasse fik Læreren Lov til at være Lærer.

Medens Provst Schach er nogenlunde tilfreds ved sin anden Visitats i Hvidøre Skole 1827, er det rent galt ved den sidste, 1831.

„Endnu maa jeg ved denne Skole indskjærpe Læreren at tilholde Børnene bedre at lære deres Religions-Bøger og især Lærebøger udenad. Kun et lidet Penum for sidste Skoleaar blev opgivet, og det samme Lidet kunde Børnene ikke gjøre Rede for. Indbyrdes Undervisning, især i Læseskolens Stavelse-Tabeller, var ikke normal, hvilket udfordres som befalet, og som een af Methodens bedste Sider. Over hele Skolen udfordres og ønskes en bedre, d. e. en livligere og mere oplivende Aand, uden hvilken Undervisningen ei kan trives og ei bære Frugter.

Schach“.

Lærer P. C. Petersen maa have draget et Lettelsens Suk, da den strenge Provst forflyttedes til Christianshavn, og Provst Plesner blev Skolens Foresatte. Ved Visitatsen 1835 faar Læreren Oprejsning gennem følgende Vidnesbyrd:

„1835 d. 31. May visiterede jeg Hvidøre Skole: Ungdommens Fremgang fandt jeg meget god i alle de befalede Undervisningsfag“.

Børnetallet steg stadig, og Læreren har næppe haft det Greb paa at manøvrere med de talstærke

Klasser, som var hans Faders Specialitet. Allerede ved næste Visitats er ogsaa Provst Plesner utilfreds med Skolen, men erkender de særegne Vanskeligheder, som han haaber, at den *flittige Lærer* vil overvinde.

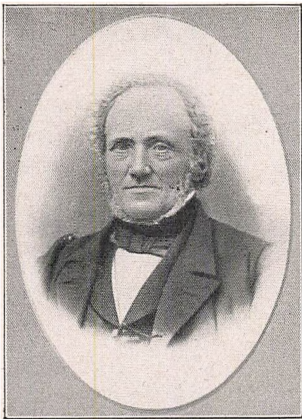
Provst Boisen fra Søllerød (senere Gjentofte) visiterer 1840 og 1842. Han er begge Gange kun delvis tilfreds med Hvidøre Skole, men tilføjer 1842:

„Jeg indsaa hvor besværligt det er for Læreren at bringe saa mange Børn de nødvendige Kundskaber og Færdigheder, men forventer, at han stræber at hæve Skolen, og haaber Alt af hans *redelige Villie og umiskjendelige Flid*“.

Med disse Ord slutter Udtalelserne om Poul Chr. Petersens Lærervirksomhed. De giver os Indtrykket af en Mand, der ikke ejede fremragende Lærerevner, men som havde god Villie til at udrette, hvad han kunde. Det stærkt voksende Børnetal og den indbyrdes Undervisnings Spændetrøje gjorde ham ikke Arbejdet lettere. — Han døde 1846 og efterfulgtes af sin Broder *Hans Peter Petersen*, der indtil da havde været Lærer i Vangede. Han var to Aar yngre end Broderen og havde arvet Faderens Lærerevner. Faa Uger efter sin Tiltrædelse har han Provst Boisen paa Visitats. Skønt han næppe kan have lært Børnene meget i de ca. 3 Uger, han har været ved Skolen, og skønt Embedet har været vakant i et Par Maaneder, er Provsten dog „ret vel tilfreds“ med Skolen. H. P. Petersen havde nemlig udmærkede

Evner til at katekisere og var en meget veltalende Mand og en betydelig Personlighed. Han har klaret Situationen, og Provsten „venter sikkert, at den nu ansatte duelige Lærer vil hæve Skolen, saafremt det meget store Børnetal, *der gjør Ansættelse af en Underlærer ønskelig*, ikke skal lægge for mange Hindringer i Vejen“.

To Aar efter, ²⁸/₇ 1848, visiterer Provsten at-

Hans Peter Petersen

P. V. Gjørling.

ter og er „i det hele meget vel tilfreds“, dog erkender han, at Fremgangen ikke er saa stor, som den kunde være, hvis Børneantallet var mindre, „og jeg maa derfor ønske, at Forstanderskabet vilde gøre fornøden Foranstaltning til Ansættelse af en Andenlærer“.

1850 skriver Provst Boisen, at han med megen Tilfredshed har visiteret Skolen og paaskønner særdeles Lærerens Flid med de mange Børn.

„Gud styrke ham fremdeles, at han maa holde ud, til Hjælpen kan komme“.

Skolen havde den Gang 150 Børn.

I 50 Aar havde Hvidøre Skole været overfyldt, og Arbejdet med de mange Børn maa have været overvældende og opslidende for Lærerne. Endelig 1853 ansattes en Andenlærer, og Børnene fordeltes i 4 Klasser. Fordelingen af Arbejdet blev den, at Andenlæreren fik 1. og 2. Klasse, Førstelæreren 3. og 4. Klasse.

Den 3. November 1871 flyttede Skolen til Skovshoved nyindrettede Skolebygning, og *P. Gjørting* kaldedes samme Dag til Førstelærer ved Skolen, da hans Svigerfader, H. P. Petersen, den sidste Skolelærer i Hvidøre, var død 1869. Arbejdet i den nye Skole gik sin Gang med samme Arbejdsdeling som i Hvidøre Skole. 1887 ansattes en Lærerinde, Frk. Jensen, der endnu er Lærerinde ved Skovshoved Skole. Skolen fik da 6 Klassetrin. Lærerinden underviste 1. og 2., Andenlæreren 3. og 4. og Førstelæreren 5. og 6. Klasse.

I 1921 har Skolen ca. 400 Børn, fordelt i 14 Klasser, og 13 Lærere og Lærerinder.

Gjentoftes Skole har ikke saa fyldigt et Materiale til Bedømmelse af Skolens Arbejde og Tilstand gennem Tiderne som Hvidøre Skole. Om Børnetal eller Forsømmelser kan der ikke skaffes Oplysning fra denne Skole. Men da Skolens Em-

bedsbog, der begynder 1805, ikke omtaler, at Skolen nogensinde har været overfyldt, og da de to Skoler, Vangede og Jægersborg, i høj Grad formindskede Gjentofte Skoledistrikt, maa man antage, at Børnetallet der har svaret nogenlunde til, hvad Læreren har kunnet overkomme. Fra Slutningen af det 18. Aarhundrede til Slutningen af det 19. har den vestlige Del af Gjentofte Sogn været favoriseret med Hensyn til offentlige Skoler.

En fortrinlig Lærer har Gjentofte haft fra 1798 til 1850 i Skolelærer Jensen. Han virkede først i den frugtbare Periode under Amtsprovst Hammond og siden i den indbyrdes Undervisningsgolde Tid, og Tilsynet er enstemmigt i sin Ros over hans udmærkede Skole. Embedsbogen indeholder fire omtrent enslydende Udtalelser af Provst Hammond fra 1810, 1813, 1814 og 1817. — Her hid sættes Udtalelsen fra 1813:

„— visiterede jeg i Gjentofte Skole, hvor Børnene af begge Kjøen til min Fornøjelse aflagde saa skjønne Prøver paa deres Kundskaber og Fremgang i alle Skoleundervisningens Dele, at Skolen med Rette bør henregnes *blandi Amtets meget gode Skoler* til velfortjent Agtelse og Roes for dens værdige og fortjente Lærer Jensen, *hvis brave og roesværdige Kone* ligeledes har megen Fortjeneste af Sognet ved den Undervisning, hun vedbliver at give en stor Del Piger af Sognet i *Strikning, Linnedsyning og Skræddersyning, Brodering* m. m. for en ringe, ja tildels ingen Betaling; og blev mig forevist skjønne Prøver af disse Pigebørns Arbejder.

Eiler Hammond“.

Selv den strenge Visitator, *Provst Schach*, der i Hvidøre og navnlig i Vangede Skole gav Embedsbøgerne nogle slemme Paategninger om Undervisningens Mangel paa Liv og Munterhed, har kun Ros tilovers for Lærer Jensen; 1825 skriver Provsten; „— — havde jeg megen Grund til at være tilfreds med Ungdommens Fremgang i Gjentofte Skole, hvor jeg fandt *Liv og Munterhed* udbredt over hele Skolen. — Ordentlig og oplivende Sang var den værdige Lærer til ligesaa megen Ære, som mig til stor Glæde“. — Og 1827: „For den tilfredsstillende Fremgang, som Gjentofte Skoles Ungdom vedbliver at gjøre i alle Undervisnings Gjenstande, er jeg den godmodige og nidkære Lærer, Hr. Jensen, Tak skyldig — ønskende ham vedvarende Held, som han viser ufortrøden Flid under sit Embedes Førelse“. *Provst Plesner* ønsker 1839, at „den værdige Lærer endnu i lang Tid maa forundes Kraft til at virke i sit Kald til Velsignelse for den ham betroede Ungdom“, og *Provst Boisen* er 1840 „meget vel tilfreds med Lærerens Undervisnings Methode og Børnenes Fremgang i det Hele. Denne Skoles værdige Lærer tilønskes vedvarende Kraft til at virke i sit besværlige Kald, for hvilket han viser saa megen Interesse“. —

Senere Udtalelser af Tilsynet om Gjentofte og Hvidøre Skolers Tilstand er spredte og giver ikke noget Indtryk af Lærernes Personlighed. Tiden

fra 1850 til 1900 viser ikke væsentlige Forandringer i Skolevæsenet; der er i denne Periode oprettet Andenlærer- og Lærerindeembeder og foretaget de nødvendige Udvidelser. Fra 1872 kaldes Førstelærerne ved Skolerne *Skoleinspektører*. 1884 d. 1. Februar indføres *Hverdagsundervisning* i Gjentofte Kommunes Skoler. Timetallet blev 3

Skovshoved Skole flytter 1908

Timer daglig for hver Klasse, Skolelovgivningens *Minimum*. Førstelærer og Skoleinspektør Frantz Rasmussen, der 1900 afløste Gjørling, var en meget dygtig og energisk Skolemand, der virksomt arbejdede for en mere udvidet Undervisning, og 1907 faar de 3 ældste Klassetrin 24 ugl. Timer, en meget betydelig Udvidelse. Da Børneantallet var steget stærkt, maatte der oprettes Parallel-

klasser og nye Lærerkårer ansættes. Tiden var nu moden til en mere tidssvarende Skoleordning, og med al sin fortræffelige organisatoriske Dygtighed virkede Frantz Rasmussen, der nu var bleven Medlem af Sogneraadet og en indflydelsesrig Mand, for at faa en ny, rummelig Skole i

Skoledirektør A. Vinten

Skovshoved og for en ny, udvidet Skoleplan. Skolen byggedes 1907, og Planen blev approberet 1909 og delte Børnene i to Rækker, en 6 klasset *Normalskole* og en 7 klasset *udvidet Skole*, Delingen skulde ske efter Forældrenes Ønske.

Da Planen var gennemført, mødte den stærk Modstand baade hos en Del af Kommunens Læ-

rere, en Del Forældre og hos det nye Sogneraad. Dette gennemførte da 1913 *Købstadsskoleordning* med 7 Klassesetrin uden Deling af Børnene og med 2 Præliminærklasser efter 7. Klasse. Den ny Ordning lagde Ledelsen af Gjentofte Kommunes Skolevæsen i Hænderne paa en *Skoledirektør*. Kommunens første Skoledirektør blev Kommunalærer, cand. jur. *A. Vinten* fra Frederiksberg. 1918 indførtes *Mellemskolen* ved 3 Kommuneskoler i Gjentofte Kommune, deriblandt ved Gjentofte Skole.

AF

GJENTOFTE SKOLES PERSONALIA

Skolholdere, Førstelærere og Overlærere:

Niels Olsen ¹⁴/₁ 1722 — ca. 50; *Caspar Wilhagen Beck* ca. 1750—63; *Peder Langsted* 1763—98; *Frederik Jensen* 1798—1850; *cand. theol. Chr. Wolf* 1850—54; *S. P. Christensen* 1855—87; *II. Chr. A. Vestergaard* 1888—1910; *Ingv. Mose* 1910—.

Andenlærere:

F. Heckmann 1857—58; *L. H. Skjoldager* 1858—60; *Chr. Petersen* 1861—65; *J. L. Gjertsen* 1865—68; *P. V. Petersen* 1868—71; *N. Fr. T. Skjoldager* 1871—83; *A. C. Andersen* 1883—89; *N. A. M. Lassen* 1889—1904; *Chr. A. Jensen* 1904—.

Af *Haandgerningslærerinder* kan nævnes:

Lærer Fr. Jensens Hustru; Lærer Christensens Døtre, Anna og Ida, nuv. Enkefruer Esmarch og

Floor; Smedens Datter, Dorthæa Pedersen, nuv. Fru Ebbesen, Ordrup; Ringer Jensens Datter, Christiane, død 1894; Frk. Laura Jørgensen, Gj., død 1882; Frk. Severine Svendsen, der var knyttet til Skolen i 42 Aar; død $\frac{8}{10}$ 1919.

Efter denne skematisk Oversigt skal gives nogle biografiske Oplysninger. — Om den første Skoleholder, *Niels Olsens*, der var ustuderet, vides saa godt som intet. At han var mindre bevandret i Skrivekunsten, viser hans Skrift paa Reversen. Hvornaar Niels Olsen fratraadte Embedet, kan kun siges med Kirkebogens Ord: „1753 begravet *forrige* Skoleholders Niels Olsens Hustru i Gjentofte“. — Hans Efterfølger *Caspar Wilhagen Beck*, der levede ugift, var Broder til Skoleholder F. N. Beck i Valby og døde i Embedet²⁹). „ $\frac{25}{2}$ 1763 blev Skoleholder Caspar Wilhagen Beck begravet med Ceremoni³⁰). — *Peder Langsted*, ustuderet, levede i den betydningsfulde Tid, da Jordudstyknningen fandt Sted. Det

23.

Denne Instruktion skal troffes og opslaars i hvoer Skole til alles Underrættning; som den og i alle Waader bør og skal efterkommes; men hvilken Skolemester sig saemme efterrettelig holdre og desforuden lader sig nogen hæderles Tiltid med de Ungets Underdøining; hønsem vil Wi/ naar hand er Student, til ledigvordende Døgne. Kald sa vel og til Præste. Kald; om hand dertil dygtig befindes; allernaadigst befordre; dog saaledes; at hand skal have været siere eller i det mindste treer Aar Skolemester for hand noget sligt Embede maae søge; og vilde Wi allernaadigst at denne Instruktion skal hvert Aar læses fra Prædikestolene efter Prædiken den første Søndag efter Hellig Trøe Kongens Dag. Givet paa Vort Slot Kiøbenhavn den 28 Martii Ao. 1723.

Under Vort Kongl. Haand og Signet/

Friderich R.

*Jeg Mestres og Børns som nu anstaaende
i Gjentofte Hængende og vedtagne*

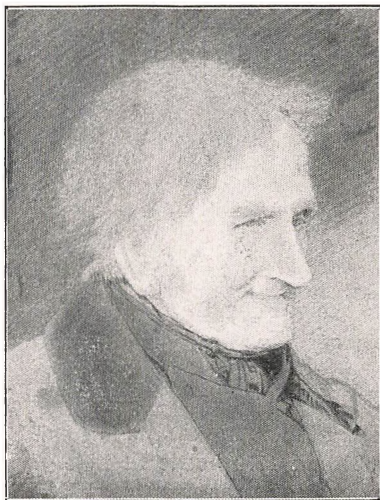
11 af Huset Lolla Solmann Skapledes mig
 for end' alt at holdt mig for
 gaaen aller ubarigste Forstærket
 hvor af mig gaaen paa en tie
 stillet alle omgivelserne
 hellig 11 minne Jannus 1722
 Embædet for vigtigst
 14 Januari
 Anno 1722.

H. J. Jensen
 H. J. Jensen

maa rimeligvis være hans Kone, som 1763 førte Strid med Krokonen om Førstepladsen i Kirken³¹). Da Degn Sæbye, der døde 1766, mistede sin Kone i 1759 (62 Aar gl.), kan det ikke være hende, der gik af med Sejren i omtalte Etikettespørgsmaal. L. var gift 2 Gange. Med den første Kone, Bertha Cathrine Møller, der døde 1781, havde han 6 Sønner og 1 Datter, hvoraf de fire døde nogle faa Uger gl. Hans anden Kone, Cathrine Hansdatter, med hvem han fik en Datter, døde 1803 i Hospitalet („Trøstens Bolig“). L. maatte som tidligere anført fra 1796—98 overtage en Del af Degneforretningerne. Fra sit Vindue kunde han se over til Hjulmanden, hvor Ewald 1779 boede til Leje³²). En Ætling i 5. Led, Fru Muremester Andersen, bor i Gj.³³) En ny Tid var nu ved at bryde frem. De gamle Skoleholdere afløstes af Skolelærere, der var uddannet paa Seminarier.

Fr. Jensen, f. 1772, blev saaledes den første Seminarist, der fik Embede i Gjentofte; han var uddannet paa Blaa- gaards Seminarium, der senere flyttede til Jonstrup. Da hans ældste Søn, Johan Laurents, var 7 Aar gl., fik Gjentofte en Søndag Formiddag Besøg af engelske Matroser, der var ude paa Fouragering. Stor var Ængstelsen i de Dage i Byen. Jagtsmeden ved Kroen gemte sine Værdigens- stande i Oregaardens Lade lige overfor; men da Englæn- derne var væk, havde hjælpsomme Hænder boret Hul i Laaget og stjaalet af Indholdet. (Laden blev et halvt

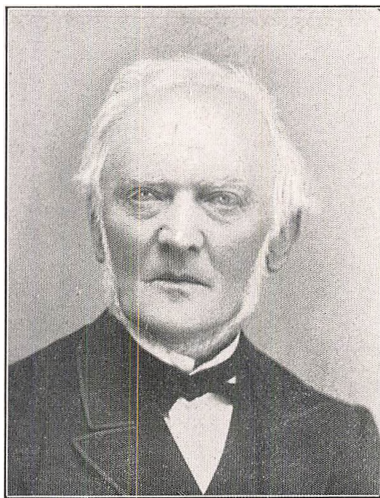
Hundrede Aar senere flyttet hen overfor Kirken og blev for nylig nedbrudt. Kisten er endnu i Privateje). Johan Laurents kom 14 Aar gl. paa Akademiet, blev en kendt Blomstermaler og fik ca. 41 Aar gl. Professortitel. Hans Broder, Bernth Frederik, blev Overlærer ved Metropolitan-skolen. Fra 1845—50 maatte J. holde Hjælpelærer, cand. phil. Lindhard, der siden kom til Værløse. J., der var Lærer og Kirkesanger i 52 Aar, var en udmærket Lærer (jfr. Provst Hammonds og Schachs Udtalelser). 1843 blev han Dbmd.; men den smukkeste Udmærkelse fik han dog i Kirkebogens

Frederik Jensen

Dødsjournal: „Jensen var en elskelig, retskaffen, nidkjær og uførtroden Mand i al sin Gjerning og hele sin Vandel. Det Vidnesbyrd af J. Høegh, Sognepræst i 44 Aar“, 7/11 1850 begravedes han paa Gjentofte Kirkegaard i det Gravsted, hvor hans Hustru, f. Timm (død 1867), og ældste Søn senere blev begravet. Hans Sønnedattersøn er Kunstmaler Einar Hein, Nevø til Oberst Wørrishøffer. — *cand. theol.* Wolf blev efter fire Aars Lærervirksomhed Kapellan hos Provst Boisen. 1864 forflyttedes han til Egebjerg. — *Christensen*, f. 8/9 1817 i Svebølle, var Søn af Landmand Hans Christen

Pedersen og kom 1835 paa Jonstrup Seminarium. Han blev 1841 Førstelærer i Holmstrup (v. Kallundborg), kaldedes $\frac{2}{1}$ 1855 til Enelærer i Gj. og blev to Aar senere Førstelærer. C. faar det Lov, at han var en venlig og forekommende, men bestemt Lærer, der underviste Børnene godt. Et Par Maaneder, efter at hans Hustru, f. Frandsen, var død, tog han $\frac{30}{9}$ 1887 sin Afsked. Han døde $\frac{31}{1}$ 1900. Han havde 4 Børn. 2 Sønner døde i Udlandet, den ene paa Sumatra som Læge i holl. Tjeneste. De to Døtre, der i deres Ungdom virkede ved Skolen som Haandgerningslærerinder, lever i Enkestand i Kbhv.

S. P. Christensen

Gjentofte Skoles sidste Førstelærer og første Overlærer var *Chr. Vestergaard*, f. $\frac{25}{9}$ 1847 i Harritslev Skole (v. Bøgense), dim. 1867, 1867—70 Lærer v. Lumby Højskole (v. Odense) og Vikar i Hjadstrup og Munkebo, hvorefter Andenlærer v. Bøstrup Skole (Langeland), 1872 forflyttet til Hjadstrup som Enelærer og blev $\frac{26}{1}$ 1888 Førstelærer i Gj. V., der var en nidkær og virksom Skolemand, udgav forskellige, meget benyttede Læsebogsapparater og Ungdomsbøger I en Aarrække var han Medredaktør af „Børnevenden“ og „Søndagsbladet“. 1895 bevilgedes for første Gang 20 Kr. til

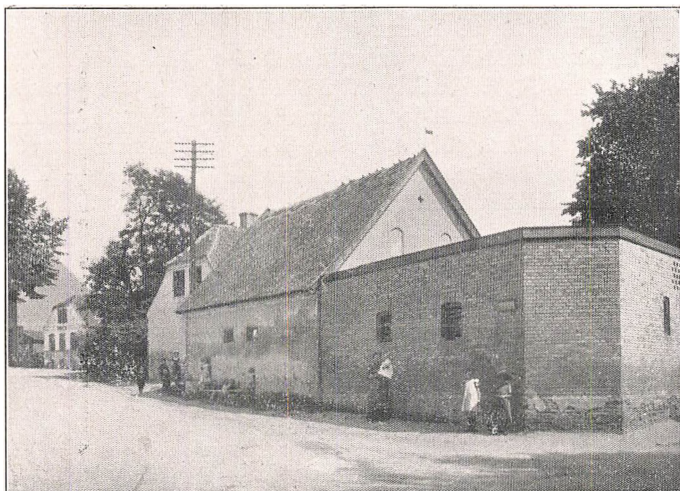
naturhistoriske Billeder. — Paa Forslag af Købmand *Juul Steen*, der var meget skoleinteresseret, henstillede Skolekommissionen $\frac{2}{10}$ 1900 til Lærerne at indføre „Meddelelsesbøger“ til Underretning for Hjemmene. — $\frac{21}{1}$ 1901 indførtes Haandgerning som obligatorisk Fag. I de følgende Aar prøvedes forskellige Skolereformer. V. døde pludselig $\frac{8}{4}$ 1910 og efterlod sig Enke, f. Gottschau, og 6 Børn. — *Ingv. Mose*, f. i Boddum $\frac{16}{1}$ 1866, dim. 1886, cand. phil., Lærer i Thisted 1887—89, i Aalborg 1889—1905, Overlærer og Skoleinspektør i Nørresundby til 1910. M. var sidstnævnte Sted

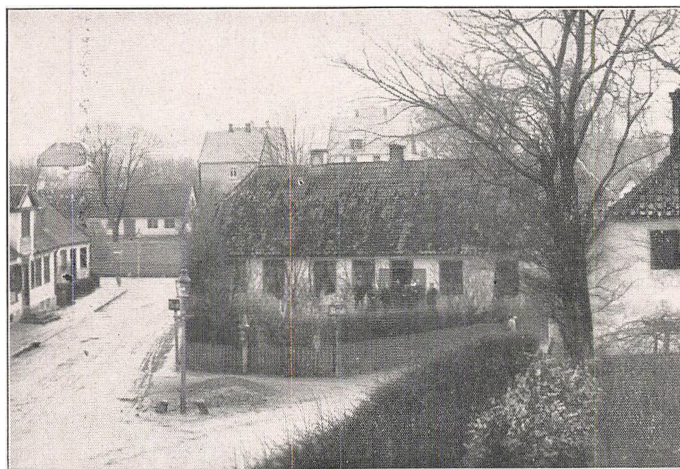
Chr. Vestergaard

Medl. af Byraadet og Amtsskoleraadet. $\frac{1}{10}$ 1910 Overlærer i Gj. — 1912 oprettedes Præliminærklasser, 1919 indførtes Mellemskole. — Af Pladsmangel har man det sidste Aar maattet tage 2 Barakker til Hjælp.

Andenlærer *Hechmann*, f. i Kbhv. $\frac{7}{3}$ 1834, forflyttedes efter et halvt Aars Forløb (1858) til Enelærerembedet i Vangede, hvorfra han tog sin Afsked $\frac{1}{1}$ 1889; død $\frac{26}{12}$ 97. — *L. H. Skjoldager*, f. i Taarbæk Skole, blev $\frac{1}{7}$ 1857 Huslærer i Gj. og kort Tid efter Andenlærer. $\frac{31}{12}$ 1860 forflyttedes han til Kastrup-Maglebylille og døde 1871. — *Chr. Petersen*,

Gjentofte gl. Skole, set fra Vest

Den gl. Skole med Gadeparti

f. i Ejøje Skole $19/5$ 1840, var Andenlærer $15/2$ 1861— $10/3$ 1865 og kom derefter til Haarlev Overdrev Skole. — *Gjertsen*, f. i Kbhv. $28/6$ 1844, blev ansat her 1865 og døde i Embedet $14/8$ 1868. — *P. V. Petersen*, f. i Gladsakse $20/9$ 1845, kaldet hertil $11/9$ 1868; skulde lede Sangen ved Bibellæsning i Kirken Søndag Eftm. 1869 sang han paa Opfordring af Provst Boisen med Børnene ved Charlottenlund Slot i Anledning af daværende Kronprins Frederiks Formæling med Kronprinsesse Louise. Af Skolemateriel fandtes efter hans Udsagn kun Hjorths Læsebog, nogle Regne- og Sangbøger, et Par lasede Danmarks- og Europaskort foruden 26 Tavler

Gjentofte Skoles Lærerpersonele 1921

og nogle Skaar. $3/11$ 1871 forflyttedes P. til Ordrup. — *Fr. Skjoldager*, f. i Lyngby Skole $18/7$ 1852, i Gj. $4/2$ 1873— $15/8$ 83, Lærer i Avedøre og døde i Kbhv. $12/12$ 87. — *Andersen*, f. i Brangstrup Skole, Huslærer i Husby, Andenlærer i Gj. 1883— $1/11$ 89, blev derefter Enelærer i Karleby, hvorfra han $1/11$ 1892 kaldedes til Hellerup. — *Lassen*, f. i Frederiksværk $5/11$ 1862, L. i Gj. $21/12$ 1889—1904; senere Assistent paa Kommunekontoret; herfra pens. — *Chr. A. Jensen*, f. i Kbhv. $17/2$ 1877, dim. 1896, L. ved Realskolen, Fakse Ladeplads, og Hindholm Højskole, $11/12$ 1900 Fjerdelærer i Ordrup, $17/7$ 1903 Tredielærer s. S., $9/9$ 1904 Andenlærer i Gj., $1/1$ 1908

Anciennitet som Førstelærer, f. T. Medlem af Menighedsraad og Værgeraad.

Foruden foran nævnte Lærerkræfter er el. har flg. været fast ansat ved Gjentofte Skole: Carl Hansen fra $\frac{1}{1}$ 1906— $\frac{20}{11}$ 1916, nu Overlærer i Thisted, Frk. R. A. Assens $\frac{1}{2}$ 1906, Fru G. Rasmussen, f. Bauer-Petersen, $\frac{1}{9}$ 1908, K. Ring $\frac{1}{1}$ 1911— $\frac{1}{1}$ 1917, Gunnar Rasmussen $\frac{1}{8}$ 1911, Arn. Hansen $\frac{1}{11}$ 1912— $\frac{1}{4}$ 1914, Fru A. Jespersen, f. Ekeroth, $\frac{1}{4}$ 1913, Frk. A. M. Wigh $\frac{1}{12}$ 1913— $\frac{1}{5}$ 1920, V. Kierkegaard $\frac{1}{8}$ 1914, N. P. Nissen $\frac{1}{8}$ 1914, William Nielsen $\frac{1}{4}$ 1916, N. Juul-Eriksen $\frac{1}{5}$ 1917, Frk. K. Helstrup $\frac{1}{4}$ 1918, K. Matzat Andersen $\frac{1}{6}$ 1921.

Skolekommissionsformænd (Sognepræster) 1721—1921: Fr. Plum 1672—1728; C. S. Mangor 1728—58; A. B. Poulsen 1758—62; Johs. Siverud 1762—83, stiftede Legat til Fordel for Skoleholdere i Gjentofte og Hvidøre; H. J. C. Høegh 1783—1805; J. Høegh 1806—52; B. F. O. Boisen 1852—72, oprettede „Gjentofte Asyl for Smaabørn“; H. Ipsen 1872—76; A. Jantzen 1876—1914; Johs. Schepelern 1914—; og for *Skovshoved*: M. Ohlmann 1891—1911; Ferd. Munck 1911—15; K. E. Nielsen 1915—.

PERSONALIA
 FOR HVIDØRE OG SKOVSHOVED SKOLER
 1721—1921

A. Skoleledere (Skoleholdere, Enelærere, Førstelærere og Overlærere).

1. *Christian Høg*, $29\frac{1}{4}$ 1722 — *Maj* 1723.

Høg var Student. 1721 og Aarene før findes i Univ. Matrikel kun een Student af dette Navn, han var dimitteret fra Randers Latinskole 1721 og var 30 Aar gl. Sandsynligvis er det ham, som blev Skoleholder i Skovshoved.

2. *Rasmus Thorborg* $12\frac{1}{5}$ 1723 — $18\frac{1}{4}$ 1756.

*Hj Rasmus Thorborg, som nu lever
 i de skole-lands for Skovshoved, Hvid-
 øre, Torbed, og Bysen Hvidø
 som mig som, i alle ad gode mig
 i forgaemus allemaadigt i Hvidø
 i foraf mig Gumpas i Hvidø
 allemaadigt i Hvidø, i Hvidø
 som mig i Hvidø for Hvidø
 Hvidø og Hvidø Hvidø Hvidø
 R. Thorborg*

Thorborg ansattes ved Skolen i *Skovshoved* og flyttede til *Hvidøre*, da Skolen der var færdig 1724 el. 25.

Provst Reenberg, som overhørte ham i „den nødvendige Guds Kundskab“, før han fik Ansættelse, kalder ham „den Dannemand Rasmus Thorborg“ og meddeler, at T. „paa en otte Aar har staaet under Hans Mayestæts tjeneste ved Soen“; han har muligvis deltaget i den store nordiske Krig som

Underofficer og kan for saa vidt godt være en af Torden-skjolds Soldater. Han ansattes først i Herstedvester, derpaa i Husum og Herløv og siden i Brønshøj, altsammen i Løbet af sidste Halvdel af April 1722, og 14 Dage efter sin Ansættelse i Skovshoved foreslaas han til Skoleholder i Brøndbyvester, hvor Skoleholderen er „bortvegen“. I Herstedvester kunde han ikke faa Bolig, og i Husum—Herløv blev Skolen kasseret. Skovshoved—Hvidøre har sikkert passet ham godt; thi her forblev han til sin Død 1756. Her var han jo ogsaa nær ved sit gamle Element. Hans Hustru døde 1754, 65 Aar gammel. Om hans Gerning som Skoleholder haves intet Vidnesbyrd, men den Skrivelse³⁴), hvori han beder sig fri for Embedet i Herstedvester, giver et godt Bidrag til hans Karakteristik, hvorfor den fortjener at anføres. Det maa dog bemærkes, at den ydmyge Form, hvori den er holdt, ikke behøver at betegne nogen Art af Kryberi, da baade Præster og Provster anvender en lignende Form, naar de skriver til adelige Personer.

„Høj=Edle og Velbaarne Herre,
Herr Geheime Raad og Amtmand Rosenkrantz
Raadige Herre!

For Deris Excellences store Naade, at jeg til Hersted—Vester Skoleholderie er antaget tackes Underdanigst. Men jaasom jeg af Belørværdige Magister Glomsøus*) er forslaget at antages til Skoleholder udi Husum og Herløv, derpaa af Hans Højærværdighed Provsten |: efter Examen |: har faaet en Attest till Deris Excellence; Till Deres Excellence min Raadige Herre bonfalder jeg udi dybeste Underdanighed, at jeg fra Hersted—Vester maa qvittere, og igien til Husum og Herløv antages till Skoleholder, dend Gode Gud skal belønne Deres Excellence med Gandste Højædle Familie. Raadige Herre, udi Hersted—Vester er ey det Sted, hvor jeg kand være med min Kone og det lidet Gods som Gud har givet mig; thi om jeg skøndt af trang, skulde indflotte till den stackels Klocker Søren Sørensen i Hersted—Vester og maatte han jaavel som hans Kone og mange smaa Umyndige Børn da flytte af sit Huus og lide Rød og trang baade hand og hans smaa; thj for os begge at være i hans Huus er ey dend leylighed at det kand ste, thj der er lidt Rum i hans Huus for ham selv med

* Sognepræst i Brønshøj.

hans smaa Børn, langt mindre, ja slett intet vil der blive, om vi begge skulde bœe tilfammen, heldst naar Winteren kommer igien, og der i Skolen kommer 30 a 40 Børn i Skolen igien. Og om jeg nogen tiid anholdt om at udstøde Klokkeren fra sit Huus, ved jeg vist, at, af Deris Excellence blev mig U-Raade paafast(et). Desuden gjorde jeg een Synd, saa jeg maatte altid frygte, at Gud straffede mig derfor, om hand med Rone og smaa Børn, nu paa sin Alderdom skulde for min skyld vige ud af sit Huus. Raadige Herre, Hav Raade for mig, og Antag mig til Skoleholder udi Hufum og Herlov. Dend højest Gud skal igien (for mine Bønners skyld til Gud) Rigelig Belsigne Deris Excellence; og i dybeste Underdanighed forventer mig een Raadig Bønshørelse till hielp og Bistand, for mig, som med største Submission er forblivende

Deris Excellences
 Høy-Edle og Welbaarne
 Hr. Geheime-Raads
 og Amptmands

min Raadige Herres
 Underdanigste Thiener
 N. T h o r b o r g.

Kiøbenhavn, d. 20. April 1722°.

3. *Martin Sallingboe, 1756?* — 15/1 64.

Hvis man tør antage, at der ikke i de 8 Aar mellem Thorborgs og Sallingboes Død har været mere end een Skoleholder i Hvidøre, bliver S. den tredie i Skoleholdernes Række. Om ham vides intet udover, hvad Kirkebogen angiver, nemlig 1) at han d. 24/2 1763 var Fadder, da Skoleholder Langsteds Søn i Gjentoftø blev døbt, og 2) følgende Beretning om hans Død og Begravelse: „1764, Dom. 2da p. Epiph. (den 15de Januarii), blev med Ceremonie, dog NB. gratis, begravet Skoleholder i Hvidøre Martin Sallingboe, som den 9de Januarii blev funden død paa Ordrups Overdrev“. Senere hedder det: „1764, den 13. Aprilis, blev afgangne Skoleholder Martin Sallingboes Barn fra Kiøbenhavn udført og hos sin Fader, efter Provsten Hr. Heggelunds Forlangende, begravet“.

4. *Rasmus Hansen 1764 — $\frac{1}{2}$ 1803.*

H. er født 1744; han blev Kirkesanger 1796 ved Gjentofte Degneembedes Nedlæggelse. Ved sin Død efterlod han som Enke Anna Cathrine f. Møller og en Datter Cathrine, 26 Aar gammel³⁵).

Fra 1803 til 1900 er det een Lærerslægt, der er ved Hvidøre (senere Skovshoved) Skole, nemlig Slægten Petersen.

5. *Peter Petersen, Skolelærer og Kirkesanger, D. M., 1803—24.*

P. var født i Husum (Slesvig) $\frac{23}{2}$ 1776, dim. fra Blaa-gaard 1800, Huslærer hos Grev Schimmelmann, $\frac{1}{3}$ 1803 Lærer i Hvidøre. Han var en fremragende dygtig Lærer og en meget anset Mand, 1817 Dannebrøgsmand, Distrikts-kommissær, Skatmester for den danske Frimurerorden. Forflyttedes 1824 til Christianshavn, hvor han blev Klokker ved Vor Frelzers Kirke. Levede sine sidste Aar hos sin yngste Søn i Hvidøre Skole. Død $\frac{27}{6}$ 1854 og begravet paa Vor Frelzers Kirkegaard. Gift m. *Mariane f. Erslev*, Søster til Lærer Poul Erslev, Jægersborg. To Sønner, Poul Christian og Hans Peter, der begge blev Lærere ved Hvidøre Skole.

6. *Poul Chr. Petersen, 1824 — $\frac{5}{1}$ 46, Søn af foregaaende.*

Født 1802, Dimissionsaar og -sted ubekendt, død 1846 af Lungebetændelse. Hans første Hustru Louise Cecilie f. Helgesen døde 19 Aar gammel $\frac{16}{6}$ 1825. Sønnen Ludvig f. $\frac{7}{6}$ 1825 blev dim. 1845 fra Jonstrup, L. i Klemmensker, død 1864.

7. *Hans Peter Petersen, $\frac{1}{3}$ 1846 — $\frac{28}{7}$ 69.*

Broder til foregaaende. F. 1804, dim. 1825 fra Jonstrup, L. i Vangede 1828—46, derefter L. i Hvidøre. Petersen var en dygtig Lærer og en praktisk Mand. Han byggede selv et Sommerhus og flere andre Bygninger paa Skolens Grund, drev rationel Biavl efter de nyeste Metoder og dyrkede

sin store Frugt- og Køkkenhave fortrinligt. De unge Prins-
 ser paa Bernstorff Slot kom ofte med deres Hovmester
 hos P. for at studere Biernes Liv i Bihusene. Hans Politik
 indbragte ham i 1853 en skarp Forespørgsel fra Regeringen,
 men P. svarede frimodigt ved at henvise til Grundlovens
 Bestemmelser om Ytringsfrihed og udtalte sin Forvisning
 om, at han levede under en retfærdig Regering. Skoledi-
 rektionen støttede ham, og Ministeriet henlagde Sagen³⁶).
 Petersen efterlod som Enke Helene Marie Dall, som døde i
 Skovshoved 1881. Deres Datter *Pouline* blev 1871 gift med

Fra Indvielsen af Skovshoved nye Skole 1908

8. *Pouli Viggo Gjørling, 1868—1900.*

F. 1811, Søn af Lærer G., Hemmeshøj, og Hustru Emma
 Erslev, en Datter af Poul Erslev, Jægersborg. Gjørling er
 altsaa paa mødrene Side beslægtet med Lærerne i Hvidøre.
 Han var ved sin Svigerfaders Død Andenlærer i Hvidøre,
 konstitueredes 1869 som Førstelærer og kaldedes som *Første-
 lærer ved Skovshoved Skole* ^{3/11} 1871, hvorefter han ægtede
 Pouline Petersen.

Gjørling var med i Krigen 1864 som Officersaspirant,
 rantes af en Kugle d. 29. Juni ved Tyskernes Overgang

til Als, toges til Fange og førtes til Glogau. Som Førstelærer (og Skoleinspektør fra 1872) ved Skovshoved Skole var han Formand for Gjentofte Sundhedskommission og Formand for den stedlige Kreds af „Danmarks Lærerforening“. Han var til 1872 Sekretær hos Provst Boisen i Gjentofte og Sekretær for Gjentofte Sogneraad, indtil Raadet fik sit Kontor i Jægersborg, og Lærer Skjoldager blev Sekretær. Ved hans 25 Aars Jubilæum modtog han et Guldur af Beboerne. Gjørling døde 1900, og hans Enke bor nu i Kolding hos sin Datter.

9. *Frantz Christoffer Rasmussen, 1900—¹⁶/₃ 1912.*

Født i København ⁷/₂ 1854, Søn af Postbud N. P. R., dim. fra Jonstrup 1873, L. i Thy, Andenl. i Skovshoved 1876, Førstelærer og Inspektør ved Skovshoved Skole ⁷/₉ 1900, Overlærer 1909. Død 16. Marts 1912.

10. *Carl Pedersen, fra 1. Februar 1912.*

Født i Addit ved Silkeborg ⁶/₇ 1875, dim. fra Jelling 1897, L. i Herning ¹/₁₁ 1897, L. ved Skovshoved Skole ¹/₅ 1910, Overlærer ved samme ¹/₂ 1913.

B. Andenlærere ved Hvidøre Skole.

Jørgen Jørgensen 1853—56, P. Nielsen 1856—58, Andrup 1858—61, Niels Jacobsen 1861—64, faldt i Krigen, hans Navn findes paa Mindetavlen over de faldne i Gjentofte Kirkemur, P. V. Gjørling 1864—69, Nissen 1869—72.

C. Lærere og Lærerinder ved Skovshoved Skole.

V. Frank 1872—76, Andenlærer; Frantz Rasmussen 1876—1900, Andenlærer; Petrea Jensen, Lærerinde fra 1887; Martin Meisner 1900—07, Andenlærer; N. Gammelgaard, Lærer 1907—20, nu Overlærer i Vangede; M. Kjems ¹/₉ 1907; Marie Lønggaard, stud. mag., 1908—12; Anna Nielsen

$\frac{1}{5}$ 1909; Ejnar Asmussen $\frac{1}{5}$ 1909; Carl Pedersen $\frac{1}{5}$ 1910, nu Overlærer ved Skolen; A. Gaardsted $\frac{1}{5}$ 1910; Margrethe Møller $\frac{1}{11}$ 1912; Sigrid Asmussen, f. Lundstrøm, $\frac{1}{11}$ 1912; Jens Peter Ellern $\frac{1}{8}$ 1913; Kristian Bure 1913—19, nu i Udenrigsministeriet; Ellen Ring, f. Christensen, $\frac{1}{8}$ 1915; Axel Marcussen $\frac{1}{5}$ 1920, H. Lund-Hansen, cand. mag., $\frac{1}{10}$ 1920.

Skovshoved Skoles Lærerp personale 1921

Den Mand, som i den nyere Tid har gjort den største Indsats for Skovshoved Skole, og som tillige har haft megen Betydning for Gjentofte Kommunes Skolevæsen under den stærke Udviklingsperiode efter 1900, er *Overlærer Frantz Rasmussen*. Hans trofaste Medarbejder ved Skolen gennem 25 Aar, Petrea Jensen, afslutter dette Skrift en Biografi af ham.

OVERLÆRER FRANTZ RASMUSSEN

Frantz Rasmussen, der blev ansat som Andenlærer ved Skovshoved Skole i Aaret 1876, var en meget arbejdsivrig og fremskridtsvenlig ung Mand. Han lagde mindre Vægt paa Lektielæsning end paa en virkelig Forstaaelse af Skolefagene og søgte ved Oplæsning og mundtlig Fortælling at vække Børnenes Interesse for Skolefagene. Det lykkedes ham over al Forventning at faa Eleverne med, og det var en Fornøjelse at overvære en af hans Timer i Historie og se den Iver og Opmærksomhed, de smaa udviste. Ogsaa i

Dansk var han en udmærket Lærer og forstod at gøre selv den tørre Grammatik interessant for Børnene. Frantz Rasmussen vandt sig snart mange Venner, navnlig blandt Fiskerbefolkningen. Hans dramatiske Talent, hans Evner som Oplæser, Digter af Festsange o. s. v. vakte deres Begejstring. Han, der til Hverdag var indesluttet og faamælt, sprudlede paa Skolen og i Selskabslivet af Vid og Lune, og det var en Nydelse at høre ham holde en Tale eller fortælle en eller anden lystig Historie. Men ogsaa i det praktiske Liv var han en Støtte for Befolkningen og gik altid i Spidsen, hvor der skulde indføres Forbedringer. Med Autoriteterne stod han ikke paa nogen god Fod; han var Politiker og holdt stejlt paa sine Meninger, naar han ansaa dem for rigtige. I Aaret 1900 var han endnu kun Andenlærer, men hans Indflydelse gjorde sig desuagtet stærkt gældende. 1898 blev han Medlem af Gjentofte Sogneraad og omtrent paa samme Tid Formand for Danmarks Lærerforening, og da han i Aaret 1901, efter P. V. Gjølrlings Død, blev Førstelærer i Skovshoved, tog han ivrig fat paa at forbedre Skoleordningen. For at faa Plads til Naturfagene og Tegning fik han 1905 Skoletiden inddelt i Lektioner paa 40 Minutter, og han fik oprettet en 7de Klasse, der skulde danne en Afgangsklasse for Konfirmanderne. Da Skolen 1907 viste sig at være for lille til det stærkt forøgede Børneantal, satte han sig det Maal at faa bygget en ny Skole, der efter det Ideal, der foresvævede ham, skulde være noget af det første og bedste i Tiden. I Januar 1908 stod den nye Skole færdig og blev indviet med stor Festlighed, og den staar som et varigt Minde om hans Virkelyst.

Som Medlem af Sogneraadet var Fr. Rasmussen 1904 og senere 1908 stærkt medvirkende til at forbedre Lærernes Lønvilkaar. Paa samme Tid syslede han med Planer om en ny Skoleordning, der skulde give flinke Elever Lejlighed til at udvikle deres Evner. Han var Modstander af

Mellemskolen som overhovedet af alt Eksamensvæsen; Eksamen i Folkeskolen var for ham kun en Fest, der gav Børnene Lejlighed til at faa deres nye Tøj paa. Den nye Undervisningsplan, som han fremsatte Forslag om, gik derfor ud paa en Deling af Eleverne i Normalklasser og Klasser med udvidet Undervisning efter Forældrenes egen Bestemmelse og uden afsluttende Eksamen. Planen blev vedtaget af Sogneraadet og approberet af Ministeriet, og fremragende Pædagoger gav den sit Bifald. Den blev dog kun delvis ført ud i Livet, dels fordi der ikke ved alle Skoler fandtes Parallelklasser, og dels fordi der i det nye Sogneraad, hvori Fr. Rasmussen ikke havde Sæde, hævdede sig stærke Røster imod den. Modstanderne stemplede den som udemokratisk og alt for dyr, og det lykkedes dem efter et Par Aars Forløb at faa den kuldkastet. Dette var en stor Skuffelse for Fr. Rasmussen, der betragtede denne Plan som sit Livs Hovedværk.

Frantz Rasmussen var en ivrig Tilhænger af Fredssagen, og hans Virksomhed for denne gjorde hans Navn bekendt i vide Kredse. Men hans Helbred var nedbrudt; han led af Sukkersyge, og den 16de Marts 1912 døde han efter faa Dages Sygeleje, kun 58 Aar gammel. Et mægtigt Følge ledsagede ham til Graven. Paa Ordrup Kirkegaard rejste hans Venner ham en Mindestøtte med hans Billede støbt i Bronze. En Gengivelse deraf findes indsat i Muren paa Skovshoved Skole.

EFTERSKRIFT

Gennem nærværende Skrift, der fremkommer den 11. Oktober paa 200 Aarsdagen for Gjentofte- og Hvidøre Skolers Oprettelse, har vi søgt at give en Skildring af Folkeskolens Historie i vor Kommune, særlig den ældre Tids, dog saaledes, at vi især har lagt Vægten paa de jubilerende Skolers Historie, og kun — for at antyde de sidste 25 Aars Vækst paa Skolevæsenets Omraade — ganske kort har omtalt de andre Skoler.

De første 4 Afsnit (undtagen Omtalen af Hvidøre Skole i 4. Afsnit) og Gjentofte Skoles Personalia er skrevet af Chr. A. Jensen, Gjentofte, de øvrige af Carl Pedersen, Skovshoved. Vi bringer en Tak til Gjentofte Kommunalbestyrelse, der viser vort Arbejde sin Interesse ved at paatage sig dets Udgivelse, og til Hr. Skoledirektør Vinten, som har skaffet Bevillingen hertil.

Sjællands Landsarkiv, Rigsarkivet og Det kgl. Bibliotek takker vi for udvist Imødekommenhed, en særlig Tak til d'Hrr. Greve Ahlefeldt, cand.

theol. Kornerup og E. Brønnich-Hansen ved Det kgl. Bibliotek. Ligeledes takker vi d'Hrr. Overlærer Mose, Gjentofte, Kredslæge Lemche, Lyngby, Dyrlæge Lorenzen, Jægersborg, Dr. phil. O. E. Ravn, Hellerup, og Kommuneingeniør Westergaard samt hver enkelt, der ved værdifulde Oplysninger og Udlaan af Billeder har støttet vort Arbejde.

Forfatterne.

HENVISNINGER OG ANMÆRKNINGER

- Side 3 1) Biskop Palladius's »Visitatsbog«, efter L. Koch: Den danske Landsbyskoles Hist., S 1.
- » 4 2 og 3) Samme Forf., S 2—3.
- » 5 4) Ovennævnte Skrift af L. Koch, S 4.
- » 8 5) Eiler Nystrom: Gjentofte Sogn i Fortid og Nutid, S 53, 6) Joakim Larsens Optegnelser, Skolemuseet, 7) Joakim Larsen: Den danske Folkeundervisnings Hist. 1536—1784, S 146.
- 9 Linie 15 f o.: Fordordningen læses Forordningen, 8) Sidstn. Forf., S 182.
- » 10 9) Anders Petersen: Sjællands Stifts Degnehistorie, S 19; dog er flere Unøjagtigheder heri korrigeret efter Gjentofte Sogns Kirkebog.
- » 11 10) S. H. Clausen: Den danske Almueskoles første Stiftere.
- » 12 11) Thøger Jensen: Kong Frederik den Fjerdes Skoler, S 10.
- » 13 12) Sidstn. Forf., S 32.
- » 14 13) — — - 55, 14) Henrik Broholms Bog om Fr. d. 4.'s Skolebygninger, oversat af C. Behrend, »Vor Ungdom« 1910, S 354 og P. E. Jensen: Gavnø Kloster og Herregaarde, S 528.
- » 17 15) Sidstn. Forf., S 355—56.
- » 18 16) L. Kochs ovennævnte Bog, S 11.
- » 19 17) H. C. Roede: Rytterdistrikternes Skoler under Fr. IV, »Vor Ungdom« 1908, S 178.
- » 25 18) Eiler Nystroms ovennævnte Bog, S 210 og 222.
- » 26 19) Meddelt af Fisker Anders Rasmussen, Skovshoved, 20) Kbh. Amtmands Arkiv BX: Diverse Korresp. 1690—1769, Landsarkivet, 21) H. C. Roedes ovennævnte Afhandling, S 174.
- » 29 22) Ikke Emdrup som anført Side 16 i Eiler Nystroms ovennævnte Bog, 23) Skr. i Bisparkivet af 24. Marts 1735.
- » 30 24) »Det danske Skolevæsen I 1735—45«, Landsarkivet, 25) Eiler Nystroms ovennævnte Bog, S 16
- 31 26) Provsteprotokollen, Landsarkivet.
- » 33 27) Thøger Jensens ovennævnte Bog, S 58
- » 43 25) Joakim Larsens ovennævnte Bog, S 164.
- 50 26) Eiler Nystroms ovennævnte Bog, S 222, 28) Samme Forf., S 228
- » 55 Efter 4 Linie f n. indskydes: »saaledes at Drengene dels kan være ved Orgelet, . . .
- 72 Linie 9 f. o.: 1800, læs 1809
- » 98 29) Meddelt af Kredslæge Lemche efter Skifteprotokollen.
- » » 30) Gjentofte Sogns Kirkebog, Landsarkivet.
- » 99 31) Eiler Nystroms ovennævnte Bog, S 50.
- » » 32) — — — - 59
- » » 33) Gjentofte Sogns Kirkebog, Landsarkivet.
- » 107 34) Skrivelsen tillige med de øvrige Opl. om de 2 første Skoleholdere i Skovshoved findes i Kbh. Amtmands Arkiv i Landsarkivet.
- » 109 35) Gejstlig Skifteprotokol, Landsarkivet.
- » 110 36) Kirke- og Underv. Min. Arkiv i Rigsarkivet.
- » 112 Sidste Lin. læses: med en Biografi . . .

INDHOLDSFORTEGNELSE

Tiden før 1721 — Degneundervisningen	Side 3
Rytterskolernes Oprettelse	» 10
Skoledistrikter	» 29
Instruktionerne	» 32
Lidt om Skolevæsenet fra 1721 til 1806	» 44
Amtsprøvt Hammond	» 59
Hvidøre og Gjentofte Skoler efter 1806!	» 77
Gjentofte Skoles Personalia	» 97
Sognepræster (Skolekommissionsformænd) 1721—1921	» 105
Hvidøre—Skovshoved Skoles Personalia	» 106
Overlærer Frantz Rasmussen	» 113
Henvisninger og Anmærkninger	» 118

